IPRA LAW Tagalog

BATAS NG REPUBLIKA
BLDG. 8371

Republika Bldg. 8371
Batas na Kumikilala, Nagtatanggol at
Nagtataguyod sa Karapatan ng Katutubong
Pamayananng Kultural/Katutubong Pamayanan,
Nagbubuo ng Pambansang Komisyon para sa
Katutubong Pamayanan, Nagtatadhana ng
Kaukulang Kaparaanan sa Pagpapatupad, at
Naglalaan ng Gugulin para ditto at para sa aiba
Pang layunin.
BATAS NG REPUBLIKA BILANG 8371IPRA
Republika ng Pilipinas
Batasan ng Pilipinas
Lungsod ng Metro Manila
Ikasampung Kongreso
Pangkalahatang Karaniwang Session
Sinimulan at Ginanap sa Metro Manila
Ika28 ng Hulyo 1997
(BATAS NG REPUBLIKA BILANG 8371)
Batas na kumikilala, Nagtatanggol at, Nagtataguyod sa Karapatan ng
Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanang Pilipino,
Nagbubuo ng Pambansang Komisyon para sa Katutubong Pilipino,
Nagtatadhana ng Kaukulang Kaparaanan sa Pagpapatupad at Naglalaan
Ng Gugulin para dito sa para sa iba pang Layunin.

- KABANATA I : MGA TADHANANG PANGKALAHATAN
- KABANATA II : KAHULUGAN NG MGA SALITA
- KABANATA III : MGA KARAPATAN SA LUPAING NINUNO
- KABANATA IV : KARAPATAN SA SARILING PAMAMAHALA AT KAPANGYARIHAN
- KABANATA V : KATARUNGANG PANLIPUNAN AT MGA KARAPATANG PANTAO
- KABANATA VI : KARAPATAN SA KABUOANG PANGKALINANGAN
- KABANATA VII : PAMBANSANG KOMISYON SA KATUTUBONG PAMAYANAN PKKP/NCIP
- KABANATA VIII : PAGTUKOY, PAGSUSUKAT AT PAGKILALA SA LUPAING NINUNO

- KABANATA IX : HURISDIKSYON AT MGA PAMAMARAAN SA PAGPAPATUPAD NG MGA KARAPATAN
- KABANATA X : PONDO PARA SA LUPAING NINUNO
- KABANATA XI : MGA KAPARUSAHAN
- KABANATA XII : PAGSASANIB NG TANGGAPAN PARA SA TAGAHILAGANG KATUTUBONG PAMAYANAN (ONCC) AT TANGGAPAN PARA SA TAG TIMOG NA KATUTUBONG PAMAYANAN (OSCC)
- KABANATA XIII : MGA HULING TADHANA

KABANATA I : MGA TADHANANG PANGKALAHATAN

Seksyon 1. Maikling Pamagat. Ang batas na ito ay tatawaging “Batas Ukol sa Karapatan ng mga Katutubo ng 1997.”
Seksyon 2. Pahayag ng Patakaran ng Estado. Kinikilala at itinataguyod ng Estado ang lahat ng mga karapatan ng Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan na nakasaad ditto alinsunod sa balangkas ng Saligang Batas ng Pilipinas:
a. Kikilalanin at itataguyod ng Estado ang mga karapatan ng Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong pamayanan alinsunod sa balangkas ng pambansang pagkakaisa at pag unlad;
b. Pangangalagaan ng Estado ang mga karapatan ng Katutubong pamayanan sa kanilang lupaing ninuno upang matiyak ang kanilang kagalingang ekonomiko, panlipunan at pangkultura. Kikilalanin at paiiralin ng Estado ang mga nakaugaliang batas/katutubong batas hinggil sa mga karapatan o mga ugnayan sa ariarian sa patiyak sa pagmamayari at saklaw ng mga lupaing ninuno;
k. Kikilalanin, igagalang at pangangalagaan ng Estado ang mga karapatan ng Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan na pangalagaan at paunlarin ang kanilang mga kalinangan, salindunong/tradisyon at mga linangan/institusyon. Ang mga karapatang ito ay isasaalangalang sa pagbubuo ng mga pambanang batas at patakaran;
d. Titiyakin ng estado na tatamasain ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, anuman ang kasarian, ang ganap na mga karapatang pantao at kalayaan nang

walang hadlang o pagtatangitangi;
e. Magsasagawa ng mga hakbang ang Estado kaugnay sa pakikibahagi ng mga Katutubong Pamayanan sa pagtatanggol ng kanilang mga

karapatan, tiyakin ang paggalang sa kabuoan ng kanilang kalinangan, at titiyakin din na ang mga kasapi ng Katutubong Pamayanang cultural/Katutubong Pamayanan ay magtatamasa ng pantay na mga karapatan at pagkakataon na katulad ng iginagawad ng mga pambansang batas at patakaran sa iba pang mamamayan; at
g. Tinatanggap ng Estado ang kanyang tungkuling tumugon sa malakas na pahayag ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan para sa kabuoan ng kanilang kalinangan. Dahil dito titiyakin ng estado na may lubos na paglahok ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan sa tunguhin ng edukasyon, kalusugan at iba pang mga paglilingkod, upang ang mga nasabing paglilingkod ay higit na nakatutugon sa mga pangangailangan at pagnanais ng mga pamayanang ito;
Tungo sa mga layuning ito, itatatag at itataguyod ng estado ang mga kaukulang kaparaanan upang maipairal at matiyak ang katuparan ng mga karapatang ito, na may pagsasaalangalang sa mga kaugalian, salindunong/tradisyon, paniniwala, interes at linangan/insitusyon ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, at upang magpatibay at maipatupad ang mga hakbang upang maipagtanggol ang kanilang mga karapatan sa kanilang lupaing ninuno.

KABANATA II : KAHULUGAN NG MGA SALITA

Seksyon 3. Kahulugan ng mga salita. Sangayon sa layunin ng Batas na ito, ang mga sumusunod na salita ay mangangahulugan ng:

a. Lupaing Ninuno maliban sa pasubaling nakasaad sa Seksyon 56 ng Batas na ito, ay tumutukoy sa lahat ng mga pook na sa kalahatan ay pagmamayari ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan na bibubuo ng mga kalupaan, mga katubigan sa ilaya, baybaying dagat, at mga likas yaman dito, na pagmamayari, inangking pagaari, sinaklaw, ginagamit o pinaninirahan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, nila mismo o sa pamamagitan ng kanilang mga ninuno, maging ito'y kumunal/pangmadla o panarili, mula pa sa panahong hanggang abot ng alaala (time immemorial), patuloy hanggang sa kasalukuyan maliban kung ito'y nagambala ng digmaan, sapilitang paglikas dahil sa dahas, panlinlang o pagnanakaw o bunga ng mga proyekto ng pamahalaan o iba pang sariling kusang kasunduang sinagayunan ng pamahalaan at mga pribadong indibidwal/korporasyon, na kinakailangan upang matiyak ang kanilang kagalingang pangkabuhayan, panlipunan at pangkalinangan. Isasama dito ang mga lupaing ninuno, kagubatan, pastuhan, lupang residensyal, pansakahan at iba pang mga pansariling lupa anu man ang kasalukuyang kaurian nito, mga lugar na pinangangasuhan, libingan, lugar na sagrado o pinagsasambahan, mga katubigan, mineral at iba pang mga likas yaman, at mga lupang maaaring hindi na tanging ang mga katutubong Pamayanang cultural/Katutubong pamayanan lamang ang naninirahan subalit kinaugaliang kanilang nagagamit para sa kanilang kabuhayan at mga nakaugaliang Gawain, particular ditto ang kahabaan ng hanay na pinaninirahan ng mga

Katutubong pamayanang Kultural/Katutubong
Pamayanan na nananatiling lagalag (nomad)

at/o mga nagpapalipatlipat na mambubungkal
(shifting cultivators);
b. Lupang Ninuno maliban sa pasubaling
nakasaad sa Seksyon 56 ng batas na ito, ang
lupang ninuno ay tumutukoy sa lupang ariarian, sinaklaw, inari at ginagamit ng indibidwal, pamilya o angkan ng mga kasapi ng Katutubong
Pamayanang Kultural/Katutubong pamayanan
mula pa sa panahong hanggang abot ng alaala, sa pamamgitan ng kanilang mga sarili o kanilang ninuno, sa ilalim ng pagaangking pansarili o

tradisyunal na pagmamayari ng grupo, tuloy-
tuloy hanggang sa kasalukuyan maliban kung

nagambala ng digmaan, sapilitang paglikas dahil
sa dahas, panlilinlang o pagnanakaw, o bilang
bunga ng proyekto ng pamahalaan at iba pang
sarilingkusang kasunduang sinangayunan ng
pamahalaan at pribadong
indibidwal/korporasyon, kabilang subalit hindi
limitado sa, mga lupang residensyal, hagdan hagdang palayan (rice terraces) o palayan, mga pribadong gubat, kaingin at lupang natatamnan
ng mga punongkahoy;
k. Katibayan ng Pagkilala sa Lupang Ninuno
(CALT) tumutukoy sa titutlo na pormal na
kumikilala sa mga karapatan ng pagmamayari
ng mga Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan sa kanilang
lupaing ninuno na tinukoy at nasukat nang
naaayon sa batas na ito;
d. Katibayan ng Pagkilala Sa Lupang Ninuno
(CALT) tumutukoy sa titulo na pormal na
kumikilala sa mga karapatan sa pagmamayari
ng mga Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan sa kanilang
lupang ninuno;
e. Pagaangking Kumunal tumutukoy sa mga pag aangkin sa lupa, at likas yaman o sa mga karapatan dito, na pagmamayaring pangmadla o
pagmamayari ng buong pamayanan/tribu sa
loob ng isang tukoy na teritoryo o lugar;
g. Mga Kinaugaliang Batas/Katutubong Batas
tumutukoy sa lupon ng mga nakatala at/o di
nakalatang mga alituntunin, kasanayan, kaugalian

na tradisyunal at patuloy na kinikilala,
tinatanggap at sinusunod ng mga Katutubong
Pamayanang Kultural/Katutubong
Pamayanan;
h. Malaya Nauna at Malinang na
Kapahintulutan (Free andPprior Informed
Consent) Sangayon sa pagkakagamit sa batas
na ito, ay mangangahulugan ng
pagkakasundo sundo ng lahat ng kasapi ng
Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong
Pamayanan na titiyakin sangayon sa kanilang
mga kinaugaliang/katutubong batas at
kagawian, malaya sa anumang panlalang mula
sa tagalabas, panghihimasok at pamimilit, at
natamo at matapos ipagbigay alam at
ipaliwanag nang lubos ang lahat ng kabatiran
ukol sa, layunin at lawak ng Gawain, sa wika
at pamamaraang nauunawaan ng Katutubong
Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan;
i. Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan tumutukoy
sa isang pangkat ng mga tao o magkakauring
mga lipunan na nakikilala sa sariling
pagpapatunay o pagpapatunay ng iba, na
tuloytuloy na namuhay bilang organisadong
pamayanan sa isang tukoy at kumunal na
teritoryo, na mula pa sa panahong hanggang sa
abot ng alaala ay magmamayari, o
umaangkin, namumuhay at naninirahan sa
naturang mga teritoryo, nabubuklod nga
sariling wika, mga kaugalian, salindunong/tradisyon at iba pang mga
natatanging katangiang pangkalinangan, o
mga pamayanang dahil sa pagtutol sa
pampulitika, panlipunan at pangkalinangang
panghihimasok at pananakop ng mga dayuhan
ay makasaysayang nagging bukod o iba sa
nakararaming Pilipino. Kabilang sa mga
Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong
Pamayanan ay yaong mga tao na itinuturing na
katutubo sa pamamagitan ng kanilang mga
ninuno na nanirahan sa bansa nang una pa sa
panahon ng paglupig o pananakop o sa
panahon ng pagtatatag ng hindi katutubong
mga relihiyon at kultura o nang una pa sa
panahon ng pagtatatag ng mga kasalukuyang
mga hangganan ng estado, na nakapagpanatili

ng ilan o lahat ng kanilang sariling
panlipunan, pangkabuhayan, pangkultura at

pampulitikang mga linangan/institusyon, na
maaaring napaalis na sa kanilang mga
tradisyunal na lupain o kaya'y namumuhay na sa
labas ng kanilang lupaing ninuno.
l. Katutubong Balangkas Pampulitika tumutukoy
sa mga pamamaraan o balangkas ng pang organisasyon at pangkulturang pamumuno, mga
linangan/institusyon, pagkakaugnay, huwaran at
kaparaanan para sa pagbubuo ng mga pasiya at
paglahok, na kinikilala ng mga Katutunong
pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan
tulad ng, ngunit hindi limitado sa, Kapulungan
ng mga Nakatatanda, Kapulungan ng mga
Timuay, Nangangalaga ng Bodong, o anumang
iba pang hukuman o lupong may katulad na
katangian sa mga nabanggit sa unahan;
m. Pagaangking Pansarili tumutukoy sa mga pag aangkin sa lupa at mga karapatan ditto na
marapat para sa mga indibidwal, pamilya at
angkan, kasama, ngunit hindi limitado sa, mga
lupang residensyal, hagdanhagdang palayan at
mga palayan at lupang natatamnan ng mga
punongkahoy;

n. Pambansang Komisyon ng Katutubong
Pamayanan tumutukoy sa tanggapang binuo sa
ilalim ng batas na ito, na mapapasailalim ng
Tanggapan ng Pangulo ng Pilipinas, na siyang
pangunahing tanggapan na pampamahalaan na
may pananagutan sa mga pagbubuo at
pagsasagawa ng mga patakaran, plano at
programa upang kilalanin, pangalagaan at
itaguyod ang mga karapatan ng Katutubong
pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan;
o. Karapatan sa Lupaing Ninuno (Native Title)
tumutukoy sa mga karapatan ng mga
Katutubong Pamayanang cultural/Katutubong
Pamayanan sa lupa at lupain ninuno na may bias
at kinkilala nang una pa sa panahon ng
pananakop, at nakabatay sa katuwiran na, mula
pa sa panahong hanggang abot ng alaala, ay
pribadong pagmamayari na o inaangkin na
pribadong ariarian ng Katutubong pamayanang
Kultural/katutubong Pamayanan, kung kaya't
ang mga lupaing ito ay hindi kailanman nagging

lupang publiko at sa gayon, hindi
mapapasubalian na pribadong pagaari nga ito

ng mga Katutubong Pamayanan/Katutubo
bago pa man ang pananakop ng mga Kastila;
p. Mga Samahang DiPampamahalaan (NGO)
tumutukoy sa mga samahang pribado na may
layuning dinapagkakakitaan at kusangloob
na binuo upang makapagbigay ng ibatibang
mga paglilingkod sa mga Katutubong
Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, may matibay na kasaysayan/record ng
mabisang paglilingkod at katanggaptanggap
sa pamayanang pinaglililngkuran nito;
q. Samahan ng mga Tao (PO) tumutukoy sa
mga samahang pribado at may layuning di pinagkakakitaan na kusang loob na binubuo
ng mga katutubo, at sa kanilang sariling pasiya
ay maaaring maging kinatawan ng mga
katutubo sa mga usapin na may kinalaman sa
pamayanan.
r. Karapatan sa Salindunong/Tradisyunal at
LikasKayang Paggamit ng LikasYaman
tumutukoy sa mga karapatan ng Katutubong
Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan
sa tuloytuloy at mapangalagang paggamit,
pamamahala, at pangangalaga sa a) mga
kalupaan, hangin, mga katubigan at mga
mineral; b) mga halaman,hayop at iba pang
organismo; k) mga lugar pangisdaan at
pangasuhan; d) mga sagradong lugar; at e) iba
pang lugar na may halagang pangkabuhayan, pangritwal at pangsining sangayon sa
kanilang katutubong kaalaman, paniniwala, sistema at kasanayan; at
s. Panahong Hanggang Abot na Alaala
tumutukoy sa isang takdang panahong
hanggang kayang abutin ng alaala o
natatandaan, ay may tanging katutubong
pamayanang cultural/Katutubong pamayanan
na nagmamayari, sumaklaw, umaangking
bilang mayari; at gumagamit ng isang tiyak
na kalupaan na isinalin sa kanila, sa
pamamagitan ng katutubong batas o minana sa
kanilang mga ninuno, nang naaayon sa
kanilang mga kaugalian at pinagkakaugalian at
salindunong/tradisyon.

KABANATA III : MGA KARAPATAN SA LUPAING NINUNO

Seksyon 4. Konsepto ng Lupa/Lupaing Ninuno.
Kasama sa konsepto ng lupa/lupaing ninuno ay yaong mga pagkakaunawa sa kalupaan na sumasaklaw hindi lamang sa pisikal na kapaligiran, kundi ang kabuuang kapaligiran kabilang ang pangespiritwal at pangkalinangang buklod ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong pamayanan sa mga lugar na saklaw, inari at ginagamit nila bilang kanilang ariarian at/o pagaangkin.

Seksyon 5. Katutubong Konsepto sa Pagmamayari. Ang katutubong konsepto sa pagmamayari ay tumutukoy sa pananaw na ang lupaing ninuno at lahat ng mga yamang matatagpuan dito ay magsisilbing material na batayan ng kanilang pangkalinangang kabuoan. Ang katutubong pagkakaunawa sa pagmamayari sa kabuuan ay nananangan na ang lupaing ninuno ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan ay pribado ngunit pagmamayaring komunal/pangmadla ng lahat ng salinlahi at kung gayon ay hindi maaaring ipagbili, ipamigay o sirain. Kasama rin ditto ang salindunong/tradisyunal at likaskayang karapatan sa likasyaman.

Seksyon 6. Saklaw at Kabuuan ng Lupa/Lupaing Ninuno. Ang lupa/lupaing ninuno ay binubuo ng lahat ng pook na sa kabuuan ay pagmamayari ng mga Katutubong pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan katulad ng tinutukoy sa ilalim ng sek. 3 (a) at (b) ng batas na ito.

Seksyon 7. Mga Karapatan sa Lupaing Ninuno. Ang mga karapatan sa pagmamayari at pamumusisyon ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan sa kanilang mga lupaing ninuo ay kikilalanin at ipagtatanggol. Kasama sa mga karapatang ito ay:

a. Karapatan sa Pagmamayari. Ang karapatan sa pagmamayari ng mga kalupaan, mga katubigan na tradisyunal at/o aktwal na pinananahanan ng

mga Katutubong pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan, mga
sagradong lugar, salindunong/tradisyunal na
mga lugar na pangasuhan at pangisdaan, at sa

lahat ng mga pagbabagong ginawa nila, anumang panahon, sa loob ng mga lupaing ninuno;
b. Karapatang Paunlarin/Linangin ang Lupa at
LikasYaman. Maliban sa pasubaling
nakasaad sa Sek. 56 ng Batas na ito, ang
karapatang paunlarin, kapangyarihang
patnubayan at gamitin ang mga lupa at
teritoryong tradisyunal na tinitirahan, inaari o
ginagamit; karapatang pamahalaan at
pangalagaan ang mga likas yaman sa loob ng
mga teritoryo alinsunod sa pagtalima sa
pananagutan para sa mga susunod na salinlahi;
makinabang at makabahagi sa pakinabang
mula sa pagbabahagi at paggamit ng mga likas
yaman na matatagpuan ditto; ang karapatang
makipagkasundo at magtakda ng mga
kondisyon para sa paggalugad ng mga likas
yaman sa mga lugar upang matupad ang
layuning matiyak ang pangangalaga sa
ekolohiya at kapaligiran, alinsunod sa
kinaugaliang/katutubong batas at pambansang
batas; ang karapatan sa malinang at
matalinong pakikibahagi sa pagbubuo at
pagpapatupad ng mga programa, pribado man
o pampamahalaan, na makakaapekto sa mga
lupaing ninuno at tumanggap ng tama at sapat
na kabayaran sa anumang pinsalang
magagawa bilang resulta ng mga nabanggit na
programa; karapatan sa mga mabisang
hakbang/kilos ng pmamahalaan upang
mapigilan ang anumang balakid, pagwawalangbahala at pagyurak sa mga karapatang ito;
k. Karapatang Manatili sa mga Teritoryo. Ang
karapatan na manatili sa teritoryo at hindi
mapaalis o mailikas mula ditto. Wlang
Katutubong pamayanang Kultural/Katutubong
pamayanan na mailililikas nang wala silang
Malaya, nauuna at malinang ng pagsangayon, sa anu mang kadahilanan maliban sa kapangyarihan ng Estado na kunin ang
pribadong ariarian para sa gamit pambayan sa
kaparaanan ng batas at may wastong

kabayaran (eminent domain). Kung ang
paglilipat o paglilikas ay pangangailangan
bilangtanging paraan (exceptional measure), ang paglilipat o paglilikas ay magaganap
lamang kung may Malaya nauuna at malinang

na pagsangayon ang kinauukulang katutubong
Pamayanan. Sa anumang minarapat na panahon, o sa anumang sandali na ang kadahilanan ng
paglikas ay mawala na, ay may karapatan ang
mga Katutubong Pamayananng
Kultural/Katutubong Pamayanan na bumalik sa
kanilang lupaing ninuno o mga lugar na
pansamantalang nilisan. Sakaling hindi na
posible ang pagbabalik sa mga nilisan na mga
lugar, at sangayon sa nararapat na kasunduan at
kaparaanan, ang Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan ay bibigyan ng
mga kapalit na lupain katumbas ng o may
kalidad at legal na katayuan tulad ng mga
lupaing sapilitang nilisan, angkop at
makakatugon sa kanilang kasalukuyang
pangangailangan at panghinaharap na kaunlaran. Ang mga taong sapilitang maililipat o maililikas
ay tatanggap ng wastong kabayaran para sa anu
mang kaugnay na kawalan o pinsala sanhi ng
sapilitang paglikas;
d. Karapatan Kung may Paglikas. Kung ang
sapilitang paglikas ay nagging bunga ng
malalaking sakuna, pagsisikapan ng Estado na
mailipat ng kinaroroonan ang mga Katutubong
Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan sa
naaangkop na mga lugar kung saan maaari
silang magkaroon ng pansamantalang
pansuportang pangkabuhayan; Datapwa’t ang
mga katutubong nailikas ay may karapatang
bumalik sa kanilang mga lugar kung ang
kaayusan at kaligtasan sa mga lupang iyon ay
bumalik na; At karagdagan pa, na kung ang
panunumbalik ng katiwasayan at kaligtasan sa
lupaing ninuno sa dating kalagayan ay hindi na
possible pa, ang mga nailikas na mga katutubo
ay magkakaroon ng seguridad sa paninirahan sa
mga lupang kanilang nilipatan: Sa
karagadagang kondisyon na, ang mga batayang
serbisyo at kabuhayan ay ibibigay sa kanila
upang matiyak na ang kanilang pangangailangan
ay maayos na natutugunan;
e. Karapatang Isaayos ang Pagpasok ng mga

Dayuhan o mga Makikipanirahan. Karapatan sa pagpapahintulot at pagsasaayos ng pagpasok ng sino mang mga migrante o mga taong makikipanirahan at mga organisasyon sa mga lupaing ninuno;

g. Karapatan sa Ligtas at Malinis na Hangin at Tubig. Sangayon sa layuning ito, dapat pakinabangan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural?Katutubong pamayanan ang kabuoang sistema at anumang kaparaanan upang mapangalagaan ng wasto ang mga kanilang mga katubigan at himpapawid.
h. Karapatang Angkinin ang mga Bahagi ng Reserbasyon. Ang karapatang angkinin ang mga bahagi ng mga lupaing ninuno na nailaan para sa iba’tibang mga layunin, maliban sa mga nakalaan at itinalaga para sa pangkalahatan at pampublikong kapakanan at serbisyo;
i. Karapatang Lutasin ang Hidwaan. Ang karapatan na lutasin ang mga hidwaan sa lupa ayon sa mga kinaugaliang/katutubong batas ng Katutubong Pamayanang cultural/Katutubong Pamayanan na nakakasaklaw sa lupa na sanhi ng hidwaan, at kung hindi magtagumpay ang kinaugaliang pamamaraan sa pagaayos ay saka pa lang maaaring isampa ang nauukol na reklamo sa hukuman o sa iba pang kaparaanan ng maayos na paglulutas ng hidwaan.
Seksyon 8. Mga Karapatan sa Lupang Ninuno. Ang karapatan sa pagmamayari at pamumusisyon ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong pamayanan sa kanilang mga lupang ninuno ay kikilalanin at ipagtatanggol.
a. Karapatang Isalin ang Lupa/Ariarian. Kasama sa karapatang ito ang mga karapatan sa paglilipat ng lupa o ariarian sa pagitan ng mga kasapi ng mga magkakatulad na Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, subalit sasailalim sa mga kinaugaliang/Katutubong batas at kaugalian ng kinauukulang pamayanan.
b. Karapatan sa Pagbawi. Sa mga kalagayan na kung saan nakita na ang paglipat ng mga karapatan sa lupa/ariarian sa pamamagitan ng anumang kasunduan o kaparaanan, sa isang di

katutubo ay nababahiran ng maling pahintulot ng Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, o naisalin sa kapalit ng dimakatwirang halaga, ang nagsasaling Katutubong Pamayanang

Kultural/Katutubong Pamayanan ay may karapatan na muling bawiin ang naturang lupa/ariarian sa loob ng takdang panahong hindi lalagpas sa labinlimang (15) taon mula sa araw ng pagkasalin.

Seksyon 9. Mga Pananagutan ng Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan sa Kanilang Lupaing Ninuno. Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan na naninirahan sa isang tukoy na lupaing ninuno ay mayroong mga sumusunod na pananagutan.

a. Panatilihin ang Timbang at Kanaisnais na Ekolodyi. Pangalagaan, mapanumbalik at panatilihin ang timbang at kanaisnais na ekolodyi sa lupaing ninuno sa pamamagitan ng pangangalaga sa mga halaman at hayop, katubigan at iba pang reserbasyon.

b. Panumbalikin kalayan ng mga nakalbong mga gubat. Aktibong pangunahan, isakatuparan at lumahok sa pagpapanibagong gubat ng mga nasirang lugar at sa iba pang mga programa at proyektong pangkaunlaran ayon sa naaayon at matuwid na kabayaran; at

k. Sumunod sa mga Batas. Tumalima at sumunod sa mga isinasaad ng Batas na ito at sa patakaran at panuntunan para sa mahusay na pagpapatupad nito.

Seksyon 10. Walang Pahintulot at Labag sa Batas na Panghihimasok. Ang walang pahintulot at labag sa batas na panghihimasok sa, o paggamit ng anumang bahagi ng lupaing ninuno, o anumang paglabag sa mga karapatang nabanggit sa una, ay parurusahan sa ilalim ng Batas na ito. Karagdagan pa ditto, ang Pamahalaan ay gagawa ng mga hakbang upang maiwasan ang pagsasamantala ng mga dikatutubo sa mga kaugalian ng Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan.

Seksyon 11. Pagkilala sa mga Karapatan sa Lupaing Ninuno (Native Title). Ang mga Karapatan sa Lupaing Ninuno (Native Title) ng Katutubong Pamayanang

Kultural/Katutubong Pamayanan ay kinikilala at iginagalang. Ang pormal na pagkilala, kung hinihiling ng mga nasabing Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, ay ipapaloob sa isang Katibayan ng Pagkilala sa Lupaing Ninuno (CADT), na

kumikilala sa titulo/karapatan ng kaukulang Katutubong pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan sa mga teritoryong natukoy at nasukat.

Seksyon 12. Karapatang Makapamili ng Kaparaanan upang Mabigyan ng Katibayan ang Pagmamayari sa Lupa, Sangayon sa Batas Commonwealth Bilang 141, at mga susog nito, o sa Batas sa Pagpapatala ng Lupa Bilang 496. Ukol sa kanilang pansariling ariarian, ang indibidwal na kasapi ng Katutubong Pamayanan Kultural/Katutubong Pamayanan, na sa kanilang sarili o pamamagitan ng kanilang mga ninuno pinagmanahan, na patuloy na namumusisyon at naninirahan sa kanilang mga lupang ninuno o lupa bilang isang nagmamayari, sa panahong hindi kukulangin sa 30 taon, matapos mapagtibay ang Batas na ito at kung hindi tinutulan ng mga kasapi ng katulad ng nabanggit na Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, ay may karapatang makapamili ng katibayan sa kanilang mga lupang ninuno sa ilalim ng probisyon ng Batas Commonwealth bilang 141 at mga susog nito, o sa ilalim ng Batas sa Pagpapatala ng Lupa bilang 496.

Sa katuparan ng layuning ito, ang mga nasabing lupang ninuno na pansariling pagmamayari ng indibidwal, na may katangiang pangagrikultura at sadyang ginagamit para sa agrikultura, bahayan, pastuhan at lupang ginagamit sa pagtatanim ng puno, kasama ang mga gulod na 18% o mahigit pa ang taas, ay itinuturing na lupang agricultural na maaaring ilipat o ipagbili.

Ang karapatang makapamili ng karapatan ng pagpapatibay ng karapatan sa pagmamayari na iginagawad sa ilalim ng Seksyon na ito ay magagamit lamang sa loob ng dalawampung (20) taon mula sa pagkakabisa ng Batas na ito.

KABANATA IV : KARAPATAN SA SARILING PAMAMAHALA AT KAPANGYARIHAN

Seksyon 13. Sariling Pamamahala. Kinikilala ng
Estado ang likas na karapatan ng mga Katutubong
Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan sa sariling
pamamahala at sariling pagpapasya at iginagalang ang
kanilang mga kaugalian, gawi at linangan/institusyon. Sa
gayon, titiyakin ng Estado ang karapatan ng Katutubong
Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan na
malayang itaguyod ang kanilang pangkabuhayan, panlipunan at pangkulturang pagunlad.
Seksyon 14. Tulong sa mga Nagsasariling Rehiyon. Patuloy na palalakasin at itataguyod ng Estado ang mga
nagsasariling rehiyon na nilikha sa ilalim ng Saligang
Batas kung kanilang hihilingin o kakailanganin. Gayundin, hihikayatin ng Estado ang ibang Katutubong
Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan na hindi
kasama o nasa labas ng Muslim Mindanao at Cordillera
na gamitin ang anyo at laman ng kanilang mga gawi sa
buhay na maaring kaugma ng batayang mga karapatang
itinakda sa Saligang Batas ng Republika ng Pilipinas at
iba pang kinikilalang pandaigdigang karapatang pantao.
Seksyon 15. Sistemang Pangkatarungan, Mga
Linangan/Institusyon sa Pagaayos ng mga
Tunggalian, Mga pamamaraan sa Paglikha ng
Kapayapaan. Ang mga Katrutubong pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan ay may karapatang
gamitin ang kanilang sariling pamamaraang
pangkaturungan na pangkaraniwang tinatanggap, mga
linangan/instiutsyon sa pagaayos ng tunggalian, mga
pamamaraan sa paglikha ng kapayapaan o mga
kaparaanan at iba pang mga katutubong batas at
kasanayan sa loob ng kanilang kaukulang pamayanan na
maaaring kaugma ng pambansang sistemang
pangkatarungan at ng pandaigdigang karapatang pantao.
Seksyon 16. Karapatang Lumahok sa Pagpapasya. Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong
Pamayanan ay may karapatang lumahok nang ganap,

kung kanilang mamarapatin, sa lahat ng mga antas ng
pagpapasya sa mga bagay na maaaring makaapekto sa
kanilang mga karpatan, buhay at kahihinatnan sa
pamamagitan ng mga paraang sila mismo ang pipili, gayundin upang panatilihin at paunlarin ang kanilang

sariling katutubong balangkas pampulitika. Dahil
ditto, titiyakin ng Estado na ang mga katutubong
balangkas pampulitika. Dahil ditto, titiyakin ng Estado
na ang mga katutubo ay mabibigyan ng kinatawan sa
mga pangkat na gumagawa ng pasya at iba pang local
na konsehong lehislatibo.
Seksyon 17. Karapatang Itakda at Pagpasyahan
kung anuano ang Pangunahing Gawain para sa
Kaunlaran. Ang mga katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan ay may karapatang
itakda at pagpasyahan ang kanilang sariling mga
prayoridad sa pagpapaunlad na makakaapekto sa
kanilang mga buhay, paniniwala, linangan/insitutsyon, o pangispiritwal na katauhan, at an gmga lupang
kanilang pagmamayari, sinasaklaw o ginagamit. Sila
ay lalahok sa mga pagbubuo, pagsasagawa at pagtatasa
ng mga patakaran, plano at programa para sa
pambansa, panrehiyon at panlokal na pagpapaunlad na
maaaring tuwirang makaapekto sa kanila.
Seksyon 18. Katutubong Barangay. Ang mga
Katutubong pamayanang Kultural/Katutubong
Pamayanan na naninirahan sa magkakaratig na mga
lugar o pamayanan kung saan sila ang bumubuo ng
higit na nakakarami sa populasyon, ay maaaring
magbuo o magtatag ng isang hiwalay na baranggay
sangayon sa itinakda ng Kodigo ng Local na
Pamahalaan hinggil sa pgbubuo ng katutubong
baranggay.
Seksyon 19. Gampanin ng mga Samahang Pantao.
Kinikilala at iginagalang ng Estado ang gampanin ng
mga nagsasariling samahan ng mga Katutubong
Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan upang
maipagpatuloy at mapangalagaan ang kanilang
marapat at samasamang mga interes at adhikain sa
pamamagitan ng mapayapa at matuwid na
pamamaraan.
Seksyon 20. Mga Pamamaraan sa Paglinang at
Pagbibigay Kapangyarihan sa mga Katutubong
Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan. Ang pamahalaan ay magbubuo ng mga pamamaraan

para sa ganap na pagunlad/pagkamaykapagyarihan ng sariling mga linangan/institusyon at pagkukusa ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan at, kung kinakailangan, ibibigay ang mga kinakailangan, ibibigay ang mga kinakailangang tulong para ditto.

KABANATA V : KATARUNGANG PANLIPUNAN AT MGA KARAPATANG PANTAO

Seksyon 21. Pantay na Pangangalaga ng Batas at
Pagpawi sa Dipagkakapantaypantay. Alinsunod sa
pantay na pangangalaga ng batas na nakasaad sa Saligan
Batas ng Republika ng Pilipinas, sa tsarter ng mga
Nagkakaisang Bansa (U.N.), sa Pandaigdigang Pahayag
ng mga Karapatang Pantao kasama na ang Kumbensyon
sa pagpawi ng dipagkakapantaypantay laban sa
Kababaihan at Pandaigdigang Batas sa Karapatang
Pantao, igagawad ng Estado sa Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong pamayanan, ayon sa nararapat na
pagkilala sa kanilang natatanging katangian at
pagkakakilanlan, ang mga karapatan, pangangalaga ng
batas at pribelihiyong katulad ng tinatamasa ng lahat ng
mga tao. Igagawad din sa kanila ang katulad na
karapatan sa paggawa, mga pagkakataon, batayang
serbvisyo, pang edukasyon at iba pang mga karapatan at
pribelihiyong tinatamasa ng lahat ng tao sa lipunan. Gayundin, titiyakin ng Estado na nag paggamit ng
anumang anyo ng dahas o panghihimasok laban sa mga
Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong
Pamayanan ay haharapin ng naaayon sa batas.
Titiyakin ng Estado na ang mga batayang karapatang
pantao at kalayaan na nakadambana sa Saligang Batas at
iba pang kaugnay na mga pandaigdignag kasunduan ay
titiyakin din sa mga katutubong kababaihan. Sa gayon, walang itinatadhana sa batas na ito ang maaaring
ipagpalagay na magdudulot ng pagmamaliit sa mga
karapatan at kagalingang dati nang kinikilala at
iginagawad sa mga kababaihan sa ilalim ng mga umiiral
na batas na may pangkalahatang saklaw.
Seksyon 22. Mga Karapatan sa Panahon ng
Armadong Tunggalian/Digmaan. Ang mga Katutubo
ay may karapatan sa dipangkaraniwang pangangalaga at

katiyakan sa mga panahon ng armadong tunggalian o digmaan. Susundin ng Estado ang mga Pandaigdigang pamantayan, higit sa lahat, ang IkaApat na Kapulungan sa Geneva ng 1949, para sa pangangalaga ang mga populasyonng sibilyan sa mga pangyayaring kagipitan at armadong tunggalian/digmaan. Hindi mangangalap mula sa Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong

Pamayanan, ng kasapi ng hukbong sandatahan, ng labag sa kanilang kagustuhan, at sa particular para gamitin laban sa ibang mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan; o mangalap ng mga kasapi mula sa katutubong kabataan para sa sandatahang lakas sa anumang kalagayan; o pilitin ang mga katutubo para lisanin ang kanilang mga lupa, teritoryo at kabuhayan, o ilipat ng lugar sa natatanging sentro para sa layuning panghukbo na may anumang kalagayan ng diskriminasyon o ng di pagkakapantay pantay.

Seksyon 23. Kalayaan mula sa Diskriminasyon at Karapatan sa Pantay na Pagkakataon at Pakikitungo. Karapatan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan na maging Malaya sa anumang anyo ng diskriminasyon, kaugnay sa pangangalap ng manggagawa at mga kalagayan sa paggawa, na sila ay magtamasa ng pantay na pagkakataon para sa pagtanggap sa hanapbuhay, pangkalusugan at panlipunang tulong, kaligtasan at iba pang kaugnay na mga pakinabang panghanapbuhay, ipabatid sa kanila ang kanilang mga karapatan sa ilalim ng umiiral na mga batas sa paggawa at mga paraang magagamit nila upang makagawa ng lunas, hindi sumailalim sa anumang sistema ng pamimilit na pagkuha ng bagong manggagawa, kabilang na ang mapang aliping paggawa at iba pang anyo ng utangpagkabusabos, at pantay na pagkakataon sa hanapbuhay para sa babae at lalaki, kabilang ang pangangalaga laban sa pangkasariang panliligalig.

Sa gayon, pagtitibayin ng Estado, alinsunod sa balangkas ng mga pambansang batas at patakaran, at sa pakikipagtulungan sa mga kaukulang Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, ang natatanging mga hakbang upang matiyak ang mabisang pangangalaga hinggil sa pagkuha ng bagong manggagawa at mga kalagayan sa hanapbuhay ng mga taong nabibilang sa pamayanang ito, lalo na kung

hindi sila mabisang napapangalagaan ng mga batas na
ipinatutupad sa mga manggagawa sa kabuuan.
Ang mga Katutubong Pamayanang
Kultural/katutubong Pamayanan ay may karapatan sa
samahan at kalayaang bumuo at magpalakad ng mga
unyon, karapatang makipagtalastasan sa mayari ng
pagawaan. Sila rin ay may karapatang hindi
sumailalim sa mga kalagayan sa paggawa na
makakapinsala sa kanilang kalusugan, lalo na sa

pamamagitan ng pagkalantad sa mga pestisidyo at iba
pang nakalalasong mga bagay.
Seksyon 24. Mga gawaing Labag sa Batas Kaugnay
sa Paggawa. Labag sa batas para sa sinumang tao na:
a. Magtangi laban sa sinumang katutubo hinggil sa
mga itinakda at kondisyon sa paggawa dahil sa
kanilang uring pinagmulan. Pantay na kabayaran
ang ibibigay sa mga katutubo at dikatutubo para
sa gawing magkapantay ang halaga; at
b. Pagkaitan ang sinumang katutubong
manggagawa ng karapatan o
kapakipakinabangang itinatadhana o itiwalag
sila sa layuning hadlangan silang tamasahin ang
alinman sa mga karapatan o kapakinabangang
itinatadhana ng Batas na ito.
Seksyon 25. Mga Batayang Serbisyong Panlipunan. Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong
Pamayanan ay may karapatan sa natatanging mga
hakbang para sa kagyat, mabisa at tuloytuloy na pag unlad ng kanilang pangkabuhayan at panlipunang
kalagayan, kasama ang mga usapin sa hanapbuhay, panghanapbuhay na pagsasanay at muling
pagsasanay, pabahay, kalinisan, kalusugan at katiyakanng
panlipunan. Bibigyan ng natatanging pansin ang mga
karapatan at naiibang pangangailangan ng mga
katutubong kababaihan, matatanda, kabataan, bata at
mga kapansanan. Nang naaalinsunod, titiyakin ng Estado
ang karapatan ng mga Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan sa mga batayang
serbisyong panlipunan ng pamahalaan na kabilang, subalit hindi limitado sa, kagamitan sa tubig at
pailaw, edukasyon, kalusugan at imprastraktura.
Seksyon 26. Kababaihan. Ang mga katutubong
kababaihan ay magtatamasa ng pantay na mga karapatan
at pagkakataon katulad ng sa kalalakihan, hinggil sa
panlipunan, pangkabuhayan, pampulitika at
pangkalinangang sakop ng buhay. Ang paglahok ng
katutubong kababaihan sa kaparaanan ng pagpapasya sa

lahat ng mga antas, gayundin sa pagunlad ng lipunan, ay bibigyan ng maayos na paggalang at pagkilala.
Ang Estado ay magbibigay ng ganap na pagkakataon sa edukasyon, pangangalaga sa bata at ina, kalusugan at nutrisyon, at mga serbisyong pabahay sa katutubong kababaihan. Ang pagsasanay sa panghanapbuhay, teknikal, pandalubhasaan at iba pang anyo ng

pagsasanay ay ibibigay upang ang mga kababaihang ito ay makalahok sa lahat ng aspeto ng buhay sa lipunan. Hanggat maaari, titiyakin ng Estado na ang lahat ng mga katutubong kababaihan ay magkakaroon ng pagkakataon sa Lahat ng paglilingkod na nasa wikang sarili.
Seksyon 27. Kabataan at Batang Katutubo.
Kikilalanin ng Estado ang mahalagang gampanin ng mga bata at kabataang katutubo sa paghubog ng lipunan at itataguyod at pangangalagaan ang kanilang pisikal, moral, ispiritwal, pangkatalinuhan at panlipunang katauhan. Tungo sa hangaring ito, itataguyod ng Estado ang mga programang pampamahalaang nakaukol sa pagpapaunlad at pag aaruga ng mga bata at kabataang katutubo para sa
mahusay na lipunan at magtatatag ng mga kinakailangang pamamaraan upang maipagtanggol ang mga karapatan ng mga bata at kabataang katutubo.
Seksyon 28. Kabuuang Sistemang Pang Edukasyon. Ang Estado, sa pamamagitan ng NCIP, ay magbibigay ng husto, sapat at kabuuang sistemang pangedukasyon na angkop sa pangangailangan ng mga bata at kabataang katutubo.

KABANATA VI : KARAPATAN SA KABUOANG PANGKALINANGAN

Seksyon 29. Pangangalaga sa Katutubong
Kalinangan, Salindunong/Tradisyon at mga
Linangan/Instiutsyon. Igagalang, kikilalanin at
pangangalagaan ng Estado ang karapatan ng mga
Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong
Pamayanan na mapanatili at mapangalagaan ang
kanilang kalinangan, mga salindunong/tradisyon at
linangan/institusyon. Isasaalangalang ang mga
karapatang ito sa pagbubuo at paggamit ng mga
pambansang plano at patakaran.
Seksyon 30. Sistemang Pangedukasyon. Pagkakalooban ng Estado ang mga Katutubong
Pamayanang Kultural/Katutubong pamayanan ng walang
kilik at pantay na pagkakataon sa pakinabang
pangkalinangan sa pamamagitan ng sistemang pang edukasyon, pampubliko o pribadong mga lupong
pangkalinangan, iskolarship, tulong pinansyal at iba
pang pabuya nang walang pagtatangi at walang pinsala
sa kanilang karapatang magtatag at pamahalaan ang
kanilang sistemang pangedukasyon at mga
linangan/institusyon sa pamamagitan ng pagbibigay ng
edukasyon sa sarili nilang wika, sa isang paraang angkop
sa kanilang pamamaraang pangkalinangan sa pagtuturo
at pagaaral. Ang mga katutubong bata at kabataan ay
may karapatan sa lahat ng antas at anyo ng edukasyon ng
Estado.
Seksyon 31. Pagkilala sa Pagkakaibaiba ng mga
Kalinangan. Sisikapin ng Estado na masalamin sa lahat
ng mga anyo ng edukasyon, kaalamang pampubliko at
palitang pangedukasyon at pangkalinangan ang
karangalan at pagkakaibaiba ng kalinangan, salindunong/tradisyon, kasaysayan at mithiin ng mga
Katutubong Pamayanan Kultural/Katutubong
Pamayanan. Dahil dito, gagawa ang Estado ng
mabisang mga hakbang, kaugnay ng mga kaukulang
Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong
Pamayanan, na alisin ang maling palagay at

diskriminasyon upang itaguyod ang pagsasaalangalang,
unawaan at magandang relasyon sa pagitan ng mga
Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong
Pamayanan at sa lahat ng bahagdan ng lipunan. Dagdag

pa, ang pamahalaan ay gagawa ng mabisang mga
hakbang upang matiyak na ang mga media na

pagmamayari ng pamahalaan ay marapat na isaalang-
alang ang pagkakaibaiba ng kalinangan. Titiyakin din

ng Estado ang paglahok ng mga nararapat na mga
katutubong namumuno sa mga paaralan, pamayanan at
pandaigdigang samahan katulad ng pagdiriwang, pulong, seminar, palihan upang itaguyod at pahusayin
ang kanilang kakaibang kaugaliang mana.
Seksyon 32. Mga Karapatan sa Pagmamayaring
Intelektwal. Ang mga Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan ay may karapatan na
isagawa at muling buhayin ang kanilang sariling
pangkalinangang pinagkauglian at kaugalian. Pananatilihin, pangangalagaan at pauunlarin ng Estado
ang nakaraan, kasaluyan at hinaharap na mga
pagpapakilala sa kanilang mga kalinangan gayundin
ang karapatan na mapanumbalik ang mga kalinangan, pangkarunungan, may kinalaman sa relihiyon, at pang
espiritwal na pagmamayari na kinuha sa kanila nang
walang Malaya, nauuna at malinang na pagsangayon
o labag sa kanilang mga batas, salindunong/tradisyon
at kaugalian.
Seksyon 33. Mga Karapatang may Kinalaman sa
Relihiyon, mga Pook Pangkalinangan at mga
Seremonya. Ang mga Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan ay may karapatana
ipahayg, isagawa, paunlarin at ituro ang kanilang mga
salindunong/tradisyong may kinalaman sa ispiritwal at
relihiyon, mga kaugalian at seremonya; ang
karapatang panatilihin, pangalagaan at magkaroon ng
pagkakataon sa kanilang lugar pangrelihiyon at
pangkalinangan; ang karapatang gamitin at patnubayan
ang mga gamit pang seremonya; at ang karapatan na
ibalik ang mga labi patay. Nang naalinsunod, ang
Estado ay magsasagawa ng mga mabibisang hakbang, sa pakikipagtulungan sa mga kaukulang Katutubong
Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, upang
matiyak na ang mga sagradong lugar ng katutubo, kabilang ang mga libingan, mapangalagaan,

maigalang
at maipagtanggol. Upang makamit ang mga layuning
ito, magiging labag sa batas na:
a. Saliksikin/siyasatin, hukayin o gumawa ng
mga paghuhukay sa mga sinaunang lugar ng
mga Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan para sa
layuning makakuha ng mga kagamitan na may
pangkalinangang halaga nang walang malaya,

nauuna at malinang na pagsangayon ang
kinauukulang pamayanan; at
b. Sirain, alisin o sa ibang paraan ay sirain ang mga
bagay na ginawa ng tao (artifacts) na may
malaking kahalagahan sa mga Katutubong
Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan
para sa pagpapanatili ng kanilang kalinangang
mana.
Seksyon 34. Karapatan sa Katutubong
Karunungan, Sistema at Pamamaraan (IKSPs) sa
Pagpapaunlad ng Sariling mga Agham at
Teknolohiya. Ang mga Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan ay may karapatan
sa pagkilala at ganap na pagmamayari, pamamahala
at pangangalaga ng kanilang mga karapatang
pangkalinangan at pangintelektwal. Sila ay may
karapatan sa natatanging mga hakbang sa
pamamahala, pagpapaunlad at pangangalaga ng
kanilang mga agham, teknolohiya at
pangkalinangan, mga pagkakakilanlan, kabilang ang
pantao at iba pang yamanng henetiko, mga binhi, kasama ang pinagmulan ng ganitong yaman,
katutubong gamut at kasanayang pangkalusugan, mahahalagang halamang gamut, mga hayop at
mineral, katutubong karunungang sistema at
pamamaraan, kaalaman sa katangian ng mga hayop
at halaman, pasalitang kaugalian (oral tradition), panitikan, debuho, pampaningin at
gumagampang
sining (visual and performing arts).
Seksyon 35. Karapatan sa Yamang Bayolohika at
Henetiko. Ang mga pagkakataon sa yamang
bayolohiko at henetiko at sa katutubong kaalaman
kaugnay sa pagpapanatili, paggamit at
pagpapayaman ng ganitong mga yaman, ay
papayagan lamang sa loob ng mga lupa at lupaing
ninuno ng mga katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan kung may Malaya, nauuna at malinang na kapahintulutan ng mga
nabanggit na pamayanan, na nakuha sangayon sa

katutubong batas ng mga kaukulang pamayanan.
Seksyon 36. LikasKayang Pagunlad sa SakahanTeknolohiya. Kikilalanin ng Estado ang Karapatan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan sa likaskayang pagunlad ng sakahanteknolohiya. Gagawa at magpapatupad ang Estado ng mga Gawain para sa mahusay na pagpapatupad nito. Itataguyod din ng

Estado ang “biogenetic” at mga pamamaraan ng pamamahala sa yaman sa hanay ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan at hihikayatin ang pakikipagtulungan ng mga ahensya ng pamahalaan upang matiyak ang tagumpay ng likaskayang pagunlad ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan.
Seksyon 37. Pondo para sa mga Makasaysayang Pook. Ang mga katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan ay may karapatang tumanggap mula sa pambansang pamahalaan ng mga pondo na tanging nakaukol o nakalaan para sa pamamahala at pangangalaga ng kanilang mga makasaysayang pook at mga bagay na gawa ng tao sa pamamagitan ng tulong pampinasiyal at teknikal mula sa mga pambansang ahensya ng pamahalaan.

KABANATA VII : PAMBANSANG KOMISYON SA KATUTUBONG PAMAYANAN PKKP/NCIP

Seksyon 38. Pambansang komisyon sa Katutubong Pamayanan PKKP/NCIP. Upang maipatupad ang mga patakarang itinakda ditto, bubuuin ang Pambansang Komisyon sa Katutubong Pamayanan, na magiging pangunahing sangay ng pamahalaan na may tungkulin sa paghubog at pagpapatupad ng mga patakaran, plano at programa upang itaguyod at pangalagaan ang mga karapatan at kagalingan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/katutubong Pamayanan at upang ipatupad ang pagkilala sa kanilang mga lupaing ninuno gayundin ang kanilang mga karapatan ditto.
Seksyon 39. Inatas na Tungkulin. Ang PKKP/NCIP ay mangangalaga at magtataguyod ng interes at kagalingan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan ng may pagsasaalangalang sa kanilang mga paniniwala, kaugalian, salindunong/tradisyon at linangan/institusyon.

Seksyon 40. Kabuoan. Ang PKKP/NCIP ay isang nagsasariling ahensya sa ilalim ng Tanggapan ng Pangulo at bubuuin ng pitong (7) Komisyonado na kung saan pipili ng isang Tagapangulo. Ang mga Komisyonado ay hihirangin ng Pangulo ng Pilipinas mula sa talaan ng mga rekomendadong iniharap ng mga tunay na Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan: Sa kondisyon, Na ang Pitong Komisyonado ay mahihirang particular isa mula sa mga sumusunod na etnograpikong lugar: Rehiyon I at Cordillera; Rehiyon II; Iba pang mga etnograpikong lugar sa Luzon; mga Pulopulo kasama ang Mindoro, Palawan, Romblon, Panay at

iba pang bahagi ng Kabisayaan; hilaga at Kanlurang Mindanao; Timog at Silangang Mindanao; at Gitnang Mindanao; Sa karagdagang Kondisyon na, hindi bababa sa dalawa (2) mula sa pitong Komisyonado ang babae.

Seksyon 41. Mga Katangian, Lawig ng Panunungkulan at Karampatang Sahod. Ang Tagapangulo at ang anim (6) na Komisyonado ay katutubong inank na mamamayang Pilipino, tunay na katutubong kasapi ng Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayana na pinatutunayan ng kaniyang tribo, dalubhasa sa mga pangyayari sa katutubo at nakipagtrabaho ng hindi bababa sa sampung (10) taon sa isang Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan at/o anumang ahensya ng pamahalaan para sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, hindi bababa sa tatlumpu’tlimang (35) taong gulang sa panahon ng pagkakahirang at kinakailangang may napatunayang katapatan at karangalan; Sa kondisyong, hindi bababa sa dalawa (2) mula sa pitong (7) Komisyonado ang dapat ay mananaggol na nakapasa sa “Philippine Bar.” Sa karagdagang kondisyon, na ang mga kasapi ng NCIP ay maglilingkod sa loob ng taning na panunungkulan na tatlong (3) taon, at maaaring muling mahirang sa isa pang katulad ding taning ng panunungkulan: Sa karagdagang kondisyon, na walang tao ang manunungkulan ng higit sa dalawang (2) buong taning ng panunungkulan. Ang paghirang sa alinmang bakante, kung sakali, ay para lamang sa takdang panahon na hindi natapos ng sinundan at walang anumang pangyayari na ang isang kasapi ay mahihirang para sa pansamantalang pagganap. Sa kondisyon pa rin, na ang Tagapangulo at mga Komisyonado ay may karapatang pasahuran nang

naaayon sa naalinsunod na “Salary Standarization law.”

Seksyon 42. Pagaalis sa Panunungkulan. Sinumang kasapi ng PKKP/NCIP ay maaaring alisin sa panunungkulan ng Pangulo, sa sarili nitong pagkukusa o ayon sa tagubilin o rekomendasyon ng alinmang katutubong pamayanan, bago matapos ang knayang taning na panahon ng panunungkulan kung may legal na kadahilanan at matapos sundin ang naaayong pamamaraang hinihingi ng batas.

Seksyon 43. Paghirang sa mga Komisyonado. Ang pangulo ay hihirang ng pitong (7) Komisyonado ng PKKP/NCIP sa loob ng siyam na pung (90) araw matapos magkabisa ang Batas na ito.

Seksyon 44. Mga Kapangyarihan at Tungkulin. Upang maisagawa ang mga ipinaguutos sa kanya, ang PKKP/NCIP ay mga sumusunod na kapangyarihan, nasasaklawan at tungkulin:

a. Magsilbing Pangunahing ahensya ng pamahalaan kung saan ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan ay makakahingi ng tulong at magsisilbing isang tulay kung saan ang gayong tulong ay maaaring ipaabot;

b. Aralin at tasahin ang mga kalagayan ng Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, kabilang na ang mga umiiral na mga batas at patakarang may kaugnayan sa kanila at magmungkahi ng pagsasabatas ng mga makabuluhang atas at patakaran upang makatugon at magampanan nila ang kanilang gampanin para sa pambansang kaunlaran;

k. Balangkasin at ipatupad ang mga patakaran, plano, programa at proyekto para sa pangkabuhayan, panlipunan at pangkalinangang pagunlad ng mga katutubong pamayanan/katutubo at subaybayan ang pagpapatupad ng mga iyon;

d. Hilingin at gamitin ang paglilingkod at tulong ng mga dalubhasa mula sa ibang mga ahensyang pamahalaan o upahan ang mga

pribadong dalubhasa at tagapagsangguni kung kinakailangan upang matugunan ang mga layunin nito;

e Maggawad ng katibayan ng pagkilala sa lupa/lupaing ninuno;

f. Sangayon sa umiiral na mga batas, pumaloob sa mga kontrata, kasunduan o kaayusan sa mga ahensya ng pamahalaan o pribadong grupo kung kinakailangan upang maabot ang mga layunin ng Batas na ito, at batay sa pagsangayon ng Pangulo, umutang mula sa mga pampamahalaang institusyong nagpapautang o/at sa iba pang institusyong pautangan upang pondohan ang mga programa nito;

g. Makipagkasundo ukol sa mga pondo at tumanggap ng mga bigay, donasyon, handog

at/o ariarian anumang anyo nito, mula saan mang mapagkukunan, panlokal man o pandaigdig, alinsunod sa pagsangayon ng Pangulo ng Pilipinas, para sa kapakinabangan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan at pangasiwaan ito ayon sa mga nakasaad doon; o kung walang anumang panuntuanan, ay pangasiwaan sa paraang naaayon sa mga interes ng Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan at sa umiiral na mga batas;

h. Pagtugmain ang mga programa at proyektong pangkaunlaran para sa pagsulong ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan at subaybayan ang wastong pagpapatupad nito;

i. Magtakda ng napapanahong kumbensyon o pagtitipon ng mga katutubo upang aralin at tasahin, at magmungkahi, ng mga patakaran o plano;

j. Payuhan ang Pangulo ng Pilipinas sa lahat ng mga usaping may kaugnayan sa mga katutubo at maghain sa loob ng animnapung (60) araw makalipas ang pagtatapos ng bawat taon, ng ulat ng mga pagpapalakad at mga nagawa nito.

k. Maghain sa Kongreso ng mga panukala ukol sa pagpapatupad ng mga patakarang nakasaad sa batas na ito;

l. Ihanda at ihain ang nauukol na laang guguling salapi sa Tanggapan ng Pangulo. m. Magbigay ng naaayong katibayan bilang paunang kondisyon sa pagbibigay ng pahintulot, pahintulot sa pagupa, at iba pang kahalintulad na kapangyarihan para sa pagbibigay ng pahintulot sa pamimigay, paggamit, pamamahala at paglalaan sa sinumang pribadong tao, samahang pangangalakal o anumang ahensya ng pamahalaan, korporasyon o bahagi nito, sa alinmang bahagi ng lupaing ninuno na isinaalangalang ang pinagkaisahan ng mga nasasangkot na mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan;

n. Hatulan ang lahat ng mga paghahabol mula sa mga pasya at Gawain ng lahat ng tanggapan sa loob ng Komisyon;

ng. Pairalin ang kinakailangang mga tuntunin at

patakaran para sa pagpapatupad ng Batas na
ito;
o. Isagawa ang iba pang kapangyarihan at
tungkulin na maaaring ipagutos ng Pangulo
ng Republika ng Pilipinas;
p. Katawanin ang mga katutubong Pilipino sa
lahat ng pandaigdigang pulong at kumbensyon
na tumatalakay sa mga katutubo at iba pang
kaugnay na mga bagay.
Seksyon 45. nalalapitan at Bukas na
Panunungkulan. Maliban sa mga taning na
itinatadhana ng batas o ng mga tuntunin at patakarang
ipinapahayag kasunod nito, lahat ng mga opisyal na
talaan, kasulatan at dokumento na tumutukoy sa
opisyal na mga batas, mga pakikipagusap o
kapasyahan, gayundin ang mga pananliksik ng datos
na ginagamit bilang batayan sa pagpapaunlad ng
patakaran ng Komisyon ay gagawing bukas sa
publiko.
Seksyon 46. Mga Tanggapan sa loob ng
PKKP/NCIP. Ang PKKP/NCIP ay magkakaroon ng
mga sumusunod na tanggapan na may pananagutan sa
pagpapatupad ng mga patakarang isinasaad ditto.

a. Tanggapan para sa Lupaing Ninuno. Ang
tanggapan para sa Lupaing Ninuno ay may
pananagutan para sa pagtutukoy, pagtukoy/pagsukat, pagkilala ng mga
lupa/lupaing ninuno ng naaayon sa isang
pangkabuoang plano gayundin ang
pagpapatupad ng mga karapatan sa lupa/lupaing
ninuno ng mga Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan katulad ng
itinatadhana sa Kabanat II ng Batas na ito. Ito
rin ang magbibigay, sangayon sa Malaya, nauuna at malinang na pahintulot ng mga
nasasangkot na mga Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan ng katibayan
ng pagkilala bago igawad ang anumang lisensya, paupa/pahiram o pahintulot para sa paggalugad
ng mga likas yaman na makakaapekto sa mga
interes ng Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan o sa kanilang
mga lupaing ninuno. Ito rin ang magsasagawa
ng iba pang mga tungkuling ipinapalagay ng
Komisyon na angkop at kinakailangan;
b. Tanggapan para sa Paghubog ng Patakaran, Pagpaplano at Pananliksik. Ang tanggapan
para sa Paghubog ng Patakaran, Pagpaplano at
Pananaliksik ang may pananagutan sa

pagbabalangkas ng mga naaangkop na mga patakaran at programa para sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanang katulad ng, ngunit hindi limitado sa, paggawa ng isang LimangTaong Pangkalahatang Plano para sa mga Katutubong Pamayanang cultural/katutubong Pamayanan. Ang nasabing plano ay sasailalim sa isang pamamaraan kung saan tuwing ikalimang taon, ang Komisyon ay gagawa ng pagtatasa sa plano at gagawa ng naaangkop na pagbabago batay sa pagbabago ng kalagayan. Ang tanggapan ay magsasagawa rin ng pagtatala ng katutubong batas at magtatayo at magpapanatili ng isang Sentro sa Pananliksik upang magsilbing imbakan o ipunan ng etnograpikong kaalaman para sa pagsubaybay, pagtatasa at pagbubuo ng patakaran. Tutulong ito sa lehislatibong sangay ng pambansang pamahalaan sa pagbubuo ng naaangkop na mga batas para sa kapakanan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan;

k. Tanggapan para sa Edukasyon, Kalinangan at Kalusugan. Ang Tanggapan para sa Edukasyon, Kalinangan at Kalusugan ang may pananagutan ukol sa mabisang pagpapatupad ng mga karapatan sa edukasyon, kultura at iba pang kaugnay na karapatan katulad ng nakasaad sa Batas na ito. Ito ay tutulong, magtataguyod at susuporta sa mga paaralang pampamayanan pormal man o dipormal para sa kapakanan ng lokal na katutubong pamayanan, lalo na sa mga lugar kung saan ang umiiral na pasilidad sa pagaaral ay hindi umaabot sa mga katutubo. Magbibigay ito ng mga programa para sa libreng pagaaral at iba pang karapatang pangedukasyong nakalaan para sa mga katutubo sa pakikipagugnayan sa Kagawaran ng Edukasyon, Kultura at Isports at sa Komisyon para sa mas mataas na Kaalaman. Ito rin ay gagawa, sa loob ng nasasaklawang laang pondo, ng isang natatanging programa kasama ang pagsasanay sa wika at pangkabuhayan, kalusugang pampubliko at programa para sa tulong pampamilya at iba pang mga kaugnay na mga paksa.
Tutukuyon din nito ang mga Katutubong

Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan na may kakayahan sa pagsasanay sa larangan ng kalusugan at hihikayatin at tutulungan silang makapagtala sa mga paaralan sa medisina, “nursing, physical theraphy” at iba pang kaugnay na na may mga kursong may kaugnayan sa propesyong pangkalusugan. Tungo sa hangaring ito, ang PKKP/NCIP ay magtatalaga ng isang kinatawan sa bawat tanggapan na siyang personal na gagawa ng mga nabanggit na tungkulin at siyang personal na gagawa ng mga nabanggit na tungkulin at siyang tatanggap ng mga sumbong mula sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan upang makagawa ng karampatang aksyon ang kinauukulang ahensya. Susubaybayan din nito ang mga Gawain ng Pambansang Museo at iba pang katulad na ahensya ng pamahalaan na sa kabuuan ay nakaukol sa pamamahala at pagpapanatili ng mga makasaysayang gawa ng katutubo at magkakaroon ng tungkulin sa pagpapatupad ng iba pang gawaing

ipinapalagay ng PKKP/NCIP na angkop at kinakailangan;

d. Tanggapan para sa Panlipunang-Pangkabuhayan, Paglilingkod at natatanging

Gawain. Ang Tanggapan para sa Panlipunan Pangkabuhayang Paglilingkod at natatanging Gawain ay maglilingkod bilang isang Tanggapan kung saan ang PKKP/NCIP ay makikipagugnayan sa ibang ahensya ng pamahalaan na sadyang nakatuon sa pagpapatupad ng iba’tibang mga batayang panlipunanpangkabuhayang paglilingkod, mga patakaran, plano at programang nakakaapekto sa mga katutubong pamayanan/katutubo upang matiyak na ang mga ito ay maaayos at direktang napapakinabangan nila. Ito rin ang may pananagutan sa iba pang gawaing ipinapalagay ng PKKP/NCIP na angkop at kinakailangan;
e. Tanggapan para sa PaghubogKapangyarihan at mga Karapatang Pantao. Ang tanggapan para sa Paghubogkapangyarihan at mga

Karapatang Pantao ang magtitiyak na ang mga karapatang panlipunan, pampulitika, pangkalinangan at pangkabuhayan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan ay igagalang at kikilalanin. Titiyakin din nito na ang mga pamamaraan sa pagbubuo ng kakayanan ay maitatatag, at ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan ay mabigyan ng lahat ng pagkakataon, kung kanilang pipiliin, para sa paglahok sa lahat ng mga antas ng paggawa ng mga pasya. Gayundin, titiyakin nito na nag mga batayang karapatang pantao, at iba pang mga karapatan na maaaring matukoy ng PKKP/NCIP, batay sa umiiral na mga batas, panuntunan at patakaran, ay pinangangalagaan at itinataguyod.

g. Tanggapan para sa Pangangasiwa. Ang Tanggapan sa Pangangasiwa ay magbibigay sa PKKP/NCIP ng pangkabuhayan, mahusay at mabisang paglilingkod na may kaugnayan sa mga tauhan, pananalapi, talaan, kagamitan, seguridad, gamit at iba pang kaugnay na mga paglilingkod. Ito rin ang mamamahala ng Pondo para sa Lupaing Ninuno.

h. Tanggapan Panlegal. Magkakaroon ng Tanggapang Panlegal na magpapayo sa PKKP/NCIP sa lahat ng mga bagay kaugnay sa usaping panlegal ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan at may pananagutan sa pagbibigay sa mga Katutubong Pamayanan ng tulong panlegal sa paglilitis na may kaugnayan sa kapakanan ng katutubong pamayanan. Ito ang magsasagawa ng unang pagsisiyasat batay sa mga sumbong ng mga Katutubong pamayanang Kultural/katutubong pamayanan laban sa mga taong pinaniniwalaang lumabag sa karapatan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan. Batay sa kanyang mga natuklasan, ito ang mangunguna sa pagsasampa ng angkop na legal o administratibong reklamo sa PKKP/NCIP.

Seksyon 47. Iba Pang Mga Tanggapan. Ang PKKP/NCIP ay may kapangyarihang magbuo ng karagdagang mga tanggapan na maaari nitong ituring na kinakailangan batay sa umiiral na mga tuntunin at patakaran.

Seksyon 48. Mga Tanggapang Panrehiyon at Panlabas. Ang mga umiiral na panrehiyon at panlabas na tanggapan para sa katutubo ay mananatili sa ilalim ng pinalakas na balangkas ng organisasyon ng PKKP/NCIP. Ang iba pang tanggapang panlabas ay lilikhain kung saan naangkop at ang huwaran sa paglalagay ng mga kawani ay pagpapasyahan ng PKKP/NCIP: Sa kondisyon na sa mga lalawigan kung saan mayroong mga Katutubong pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan ngunit walang mga tanggapang panlabas, ang PKKP/NCIP ay magtatayo ng mga tanggapang panlabas sa mga nasabing lalawigan.
Seksyon 49. Tanggapan ng Punong Tagapagpaganap. Ang PKKP/NCIP ay magbubuo ng Tanggapan ng Punong Tagapagpaganap na siyang magsisilbi bilang Kalihiman. Ang Tanggapan ay pamumunuan ng isang Punong Tagapagpaganap na hihirangin ng Pangulo ng Pilipinas sa tagubilin ng PKKP/NCIP sa isang palagiang posisyon. Ang paglalagay ng tauhan ng tanggapan ay pagpapasyahan ng PKKP/NCIP batay sa umiiral na mga tuntunin at patakaran.

Seksyon 50. Sangguniang Kapulungan. Isang kapulungan na binubuo ng mga tradisyunal na mga pinuno, nakatatanda at kinatawan ng kababaihan at kabataan ng iba’tibang Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan ang panapanahong bubuuin ng PKKP/NCIP upang magpayo dito hingil sa mga usaping may kaugnayan sa mga suliranin, adhikain at kapakanan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan.

KABANATA VIII : PAGTUKOY, PAGSUSUKAT AT PAGKILALA SA LUPAING NINUNO

Seksyon 51. Pagtukoy, Pagsusukat at Pagkilala ng mga Lupaing Ninuno. Ang Sariling Pagtukoy at Pasusukat (SelfDelineation) ang magiging gabay na panuntutnan sa pagtukoy at pagsusukat ng mga lupaing ninuno. Sa gayon, ang mga kinauukulang Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan ay may tiyak na gampanin sa lahat ng mga gawaing kaugnay nito. Ang sinumpaang Salaysay ng mga Nakakatanda hinggil sa lawak ng mga kalupaan at mga kasunduang ginawa/pinasok o mga tratado sa mga kalapit na Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, kung mayroon man, ay mahalaga sa pagpapasya sa lawak ng pagmamayari ng mga tradisyunal na kalupaan. Gagawin ng pamahalaan ang mga kinakailangang hakbang upang matukoy ang mga lupang tradisyunal na sinasakop ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/katutubong Pamayanan at titiyakin ang mabisang pangangalaga sa kanilang mga karapatan sa pagmamayari ng mga ito. Magsasagawa ng mga hakbanging angkop sa kalagayan, upang tiyakin ang karapatan ng mga kaukulang katutubong pamayanang Kultural/katutubong Pamayanan sa lupang maaaring hindi na sila lamang ang naninirahan, subalit kanilang nakaugaliang gamitin para sa kanilang ikinabubuhay at nakaugaliang mga Gawain, lalo na ang mga Katutubong pamayanang Kultural/katutubong pamayanan na gumagala pa rin hanggang sa kasalukuyan at/o mga palipat lipat na magbubungkal.

Seksyon 52. Mag Pamamaraan sa Pagtukoy at Pagsusukat. Ang pagtutukoy at pagsusukat ng mga

lupaing ninuno ay gagawin ng naaayon sa mga sumusunod na pamamaraan:

a. Mga Lupaing Ninuno na Natukoy/Nasukat Bago pa ang Batas na ito. Ang mga

itinatadhana sa ilalim nito ay hindi sasaklaw sa mga lupa/lupaing ninuno na natukoy/nasukat na sa pamamagitan ng Pangasiwaang kautusan Bilang 2, Serye ng 1993 ng Kagawaran sa Kalikasan at Likas Yaman (DENRDAO93 02), o maging sa mga lupa/lupaing ninuno na natukoy/nasukat sa ilalim ng ibang programa ng pamayanan sa lupaing ninuno bago pa magkabisa ang Batas na ito. Ang mga katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanang nagmamayari ng mga lupa/lupaing ninuno na natukoy/nasukat na bago pa magkabisa ang batas na ito ay may karapatang humiling ng katibayan ng Pagkilala sa Lupaing ninuo sa lugar kahit hindi sumailalim sa pamamaraang binabanggit ditto;
b. Kahilingan Sa Pagtukoy/Pagsusukat. Ang pamamaraan sa pagtukoy/pagsukat sa isang tiyak na paligid ay maaaring simulan ng PKKP/NCIP sa pahintulot ng kinauukulang Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, o sa pamamagitan ng kahilingan sa pagtukoy/pagsukat na inihain sa PKKP/NCIP ng nakararaming kasapi ng Katutubong Pamayanang Kultural/katutubong Pamayanan;

k. Pormal na Pagtukoy/Pagsukat. Ang pormal na pagtukoy/pagsukat ng mga hangganan ng lupaing ninuno, kabilang na ang sensus ng lahat ng kasapi ng pamayanang naroroon, ay kagyat na gagawin ng Tanggapan para sa Lupaing Ninuno sa oras na hilingin ng mga kaukulang Katutubong pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan. Ang pagtukoy/pagsukat ay gagawin sangayon sa pakikipagugnayan sa kinauukulang pamayanan at sa lahat ng panahon ay isasaalangalang ang tunay na pakikisangkot at paglahok ng mga kasapi ng kinauukulang pamayanan;

c. Kinakailangang Katunayan. Ibibilang sa mga katunayan ng Pagaangkin sa Lupaing Ninuno ang Sinumpaang Salaysay ng mga nakatatanda o

pamayanan, at isa (1) sa mga iba pang mga kasulatan na tuwiran o ditiwirang nagpapatunay sa pagmamayari o pagsaklaw sa konsepto ng nagmamayari, sa mga lugar na mula sa panahon hanggang abot ng alaala ay pagaari, ariarian o inaangking ariarian ng katutubong pamayanan o katutubo sa konsepto ng pagmamayari, na alinman sa mga sumusunod na tunay na kasulatan:

1. Nasusulat na salaysay ng mga kaugalian at pinagkaugalian ng mga Katutubong pamayanang Kultural/katutubong pamayanan;
2. Nasusulat na salaysay ng mga balangkas pampulitika at linangan/institusyon ng mga Katutubong pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan;
3. Mga larawan na nagpapakita ng mahabang panahon ng pagsklaw tulad ng mga lumang pagpapaunlad, libingan ng mga yumao, sagradong lugar at mga lumang pamayanan.
4. Pangkasaysayang paglalahad, kabilang ang mga pagkakaisa at kasunduan hinggil sa mga hangganan, na pinagkasunduan ng mga kaukulang Katutubong pamayanang cultural/Katutubong pamayanan at iba pang katutubong pamayanang Kultural/katutubong Pamayanan;

5. Plano ng pagsusukat at mga guhit ng mapa;
6. Mga palatauhang datos (anthropological data);

7. Mga talaan ng karuktungan ng kapanganakan;

8. Mga larawan at naglalarawang kasaysayan ng mga nakaugaliang komunal na mga gubat at lugar pangasuhan;
9. Mga larawan na naglalarawang kasaysayan ng nakaugaliang palatandaan katulad ng mga bundok,

ilog, sapa, burol, hagdanhagdang
palayan at iba pang katulad; at
10. Nakasulat na mga pangalan at lugar na
hango sa mga katutubong wika ng
pamayanan;

e. Paghahanda ng mga Mapa. Batay sa mga
pagsisiyasat at natuklasang katotohanang batay
dito, ang Tanggapan para sa Lupaing Ninuno
ng PKKP/NCIP ay maghahanda ng isang mapa
ng sukat na buong paligid, buo at may teknikal
na paglalarawan, at isang paglalarawan sa mga
likas na katangian at mga palatandaang naroon;
g. Ulat ng Pagsisiyasat at Iba pang mga
Kasulatan. Isang kumpletong sipi na naunang
sensus at isang ulat sa pagsisyasat ang gagawin
ng Tanggapan sa Lupaing ninuno ng
PKKP/NCIP;
h. Patalastas at Paglalathala. Isang sipi ng bawat
kasulatan, kasama ang sipi na nakasalin sa
wikang katutubo ng kaukulang Katutubong
pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan
ng mga ito, ang ididikit sa isang lantad na lugar
nang hindi bababa sa labinlimang (15) araw. Ang kopya ng kasulatan ay ipapaskel din sa
lokal, panlalawigan at panrehiyong tanggapan
ng PKKP/NCIP, at ipapalathala sa isang
pahagang may malaganap na sirkulasyon minsan
isang lingo sa loob ng dalawang (2) magkasunod
na linggo upang mabigyan ng pagkakataon ang
iba pang may pagaangkin sa mga saklaw na
kalupaan na maghain ng pagtutol ditto sa loob
ng labinlimang (15) araw matapos ang araw ng
paglalathala: Datapwa’t sa mga lugar na walang
pahayagan, ang pagbabalita sa istasyon ng radio
ay isang matuwid na kapalit: Datapwa’t, kahit
ang pagdidikit lamang ay itinuturing nang sapat
kung ang parehong pahayagan at istasyon ng
radio ay hindi magagamit;

i. Paglilipat sa PKKP/NCIP. Sa loob ng
labinlimang araw (15) mula sa araw ng
paglalathaha na kasaad sa itaas, at ng mga
pamamaraan sa pagsisyasat, ang tanggapan para
sa Lupaing Ninuno ay maghahanda ng isang ulat
sa PKKP/NCIP na sinasangayunan nang buong
puso ang pagaangkin na ipinapalagay na may

sapat na katunayan. Subalit, kung ang katibayan
ay ipinapalagay na hindi sapat, ay hihingi ng
karagdagang katibayan ang Tanggapan para sa
Lupaing Ninuno: Sa kondisyon, na nag
Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ay hindi
tatanggap ng anumang pagaangkin na
ipinapalagay na mali o may daya matapos ang
pagsusuri at pagsisiyasat: Sa karagdagang
kondisyon, na sa kalagayan ng hindi pagtanggap,
bibigyan ng Tanggapan para sa Lupaing Ninuno
ang umaangkin ng naaayong pansin, at sipi ng
lahat ng kinauukulan, na nagsasaad ng
kadahilanan sa hindi pagtanggap. Ang di
pagtanggap ay maaaring habulin sa
PKKP/NCIP. Sa kondisyon, bukod pa roon, na
sa kalagayan na kung saan ang may
magkatunggaling pagaangkin sa hanay ng mga
Katutubong Pamayananng Kultural/Katutubong
Pamayanan hinggil sa mga hangganan ng
inaangking lupaing ninuno, paghaharapin ng
Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ang
nagtatalong mga panig at tutulungan silang
magkaroon ng panimulang pagsasaayos ng
hidwaan na walang kinikilingan sa ganap na
matalinong paghuhusgang nakasaad sa seksyon
sa ibaba
l. Pagsasauli sa Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong pamayanan ng mga
Lugar sa Loob ng Lupaing Ninuno na
Pinamamahalaan ng mga Ahensya ng
Pamahalaan. Ang Tagapangulo ng PKKP/NCIP
ay magpapatotoo na ng sakop ng lugar ay isang
lupaing ninuno. Ang mga Kalihim ng
Kagawaran ng Repormang Pansakahan, Kagawaran sa Kapaligiran at LikasYaman, Kagawaran sa
Panloob at Panlokal na
Pamahalaan, at Kagawaran sa Katarungan, ang
Komisyoner ng Korporasyon sa Pambansang
Pagunlad, at iba pang ahensya ng pamahalaan
na aumaangkin sa pananakop sa mga lugar ay
bibigyan ng babala tungkol ditto. Ang nasabing
babala ay magbibigay wakes ng anumang legal

na batayan para sa pananakop na dating
angkin ng mga naturang ahensya sa naturang
mga lugar. m. Pagbibigay ng Katibayan ng pagkikilala sa
Lupaing Ninuno. Ang mga lupaing ninuno ng

Katutubong pamayanang Kultural/Katutubong pamayanan na pormal nang natukoy/nasukat ng PKKP/NCIP ay gagawaran ng Katibayan ng Pagkilala sa Lupaing Ninuno (CADT) sa pangalan ng kaukulang pamayanan, na naglalaman ng listahan ng lahat ng mga natukoy sa sensus; at

n. Pagpapatala ng Katibayan ng Pagkilala sa Lupaing Ninuno. Itatala ng PKKP/NCIP ang mga naibigay na titulo sa lupaing ninuno (CADT) at mga katibayan ng pagkilala sa mga lupang ninuno sa Tanggapan ng Patalaan ng mga Titulo/Ariarian ng lugar na kung saan matatagpuan ang lupain.

Seksyon 53. Pagtukoy/Pagsukat at katibayan ng Pagkilala sa mga Lupang Ninuno.

a. Ang pagbabahagi ng mga kalupaan sa loob ng anumang lupaing ninuno at pagkakaloob ng mga bahagi nito sa isang tao o katutubong samahang nagaangkin ay ibibigay sa kaukulang katutubong pamayanang Kultural/katutubong pamayanan upang pagpasyahan ng naaayon sa kaugalian at pinagkaugalian.

b. Ang isang tao o mga samahan ng katutubong nagaangkin ng lupang ninuno na wala sa loob ng lupaing ninuno, ay maaaring pormal na patunayan ang kanilang pagaangkin sa pamamagitan ng pagpapatala ng kanilang mga kahilingan sa pagtutukoy at pagsusukat sa Tanggapan para sa Lupaing Ninuno. Ang isang tao o kinikilalang pinuno ng pamilya o angkan ay maaaring magpatala ng kanilang kahilingan sa kaniyang pangalan o sa ngalan ng kaniyang pamilya o angkan, ayon sa ayos ng pagkakasunodsunod;

k. Ang talaan ng kahilingan (application form) ay kailangang may kasamang mga patunay ng nasabing pagaangkin na may kasamang

sinumpaang salaysay ng mga nakatatanda sa pamayanan at iba pang mga dokumentong tuwiran o dituwirang nagpapatunay sa pagmamayari o paninirahan o paninirahan sa mga lugar simula sa panahong hanggang abot ng

alaala ay pagmamayari o pagaangkin bilang
mayari ng isang tao o samahan ng mga tao ang
naturang mga lugar, na maaaring alin man sa
mga tunay na dokumentong inisaisa sa Sek. 52
(d) ng Batas na ito, kasama ang mga pahayag sa
buwis at patunay ng mga pagbabayad ng buwis;
d. Ang Tanggapanpara para sa Lupaing Ninuno ay
maaaring humingi mula sa bawat isang nag aangkin ng lupang ninuno na magbigay ng iba
pang mga dokumento, mga sinumpaang salaysay
at iba pang katulad, na sa palagay nito ay
maaaring makpagbigaylinaw sa katotohanan ng
mga nilalaman ng kahilingan/pagaangkin;
e. Pagkatanggap ng kahilingan para sa
pagtukoy/pagsukat at pagkilala ng pagaangkin
sa lupang ninuno, ilalathala ng Tanggapan para
sa Lupaing Ninuno ang kahilingan at isang sipi
ng bawat dokumentong ibinigay kasama ang sipi
ng nakasalin sa katutubong wika ng mga
kinauukulang Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan sa isang lantad
na lugar ng hindi bababa sa labinlimang (15)
araw. Ang sipi ng dokumento ay ipalalagay din
sa mga tanggapang panlokal, panlalawigan at
panrelihiyon ng PKKP/NCIP at ipalalathala sa
isang pahayagang may malawak na sirkulasyon
minsan isang lingo sa loob ng dalawang (2)
magkakasunod na lingo upang bigyan ng
pagkakataon ang ibang nagaangkin na
makapagbigay ng pagtutol. Sa kondisyon, Na sa
mga lugar na walang pahayagan, ang
pagbabalita sa istasyon ng radio ay sapat nang
kapalit. Sa karagdagang kondisyon, Na kahit
ang Pagdidikit lamang ay maituturing nang sapat
kung parehong pahayagan at istasyon ng radio
ay hindi magamit.
g. Labinlimang (15) araw mula sa araw ng
paglalathala, ang Tanggapan para sa Lupaing
Ninuno ay magsisyasat at magsusuri ng bawat
isang kahilingan, at kung makikitang karapat
dapat, ay maguutos ng pagsukat sa bahagi ng
lugar na inaangkin. Ang Tanggapan para sa
Lupaing Ninun ay tatangi sa anumang pag

aangkin na ipinapalagay nitong mali o may
daya matapos ang pagsisyasat at
pagpapatunay. Sa kalagayan ng di pagtanggap, ang Tanggapan para sa Lupaing

Ninuno ay magbibigay sa humihiling ng
kaukulang pabatid, na may sipi ang lahat ng
kinauukulan ng dokumento na naglalaman ng
mga dahilan sa pagtanggi. Ang di pagkakatanggap ay maaaring iapela sa
PKKP/NCIP. Sa kalagayan ng
magkatunggaling panig at tutulungan silang
magkaroon ng panimulang pagsasaayos sa
hidwaan, ng walang pagtatanggi upang ganap
itong maghukom nang naaayon sa itinatadhana
ng Seksyon 62 ng Batas na ito. Sa lahat ng
usaping/pandinig sa pagtukoy/pagsukat ng
mga lupaing ninuno na tinutukoy dito, ang
Patnugot ng mga Lupa (Director of the Lands
Management Bureau) ang kakatawan sa
kapakanan ng Republika ng Pilipinas;
h. Ang Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ay
maghahanda at magbibigay ng ulat sa bawat
isa at lahat ng mga kahilingan na natukoy at
nasukat sa PKKP/NCIP na kung sino naman
ang magtatamasa ng mga ulat na ibinigay. Kung nakita ng PKKP/NCIP na ng mga
kahilingan sa pagaangkin ay karapatdapat,
ito ay magbibigay ng isang Katibayang
Pagkilala sa Lupang Ninuno (CALT), na
nagpapahayag at nagpapatunay ng pag aangkin ng isang tao o korporasyon (pamilya o
angkan) sa mga lupaing ninuno.
Seksyon 54. Mga Mapanlinlang ng Pagaangkin. Ang Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ay maaari, sa
pamamagitan ng nakasulat na kahilingan mula sa mga
Katutubong Pamayanang cultural/Katutubong
Pamayanan, na balikaralan ang umiiral na mga pag aangkin na maaaring mapanlinlang na nakamit ng, at
ibinigay sa, sinumang tao o pamayanan at ito ay
maaaring ipawalangbisa ng PKKP/NCIP matapos ang
naaayong babala at pagdinig sa lahat ng panig na
nasasangkot.
Seksyon 55. Mga Karapatang Komunal. Sangayon
sa pasubaling nakasaad sa Sek. 56 ng Batas na ito, ang
mga lugar sa loob ng lupaing ninuno, natukoy/nasukat
man ito o hindi, ay ipinapalagay na pinamamalagiang
komunal o pampamayanan; Sa kondisyon, Na ang
karapatang komunal sa ilalim ng Batas na ito ay hindi

ipapakahulugan bilang Komunidad sa Mga Ariarian
(Coownership) na itinatadhana sa Batas ng Republika
Bilang 386, na kilala sa tawag na Bagong kodigo Sibil
ng Pilipinas.

Seksyon 56. Umiiral na mga Sistema/Rehimen sa Pagmamayari at Ariarian. Ang mga karapatan sa pagmamayari sa loob ng mga lupaing ninuno na umiiral at/o kinikilala nab ago pa magkabisa ang Batas na ito ay kikilalanin at igagalang.

Seksyon 57. Mga LikasYaman sa loob ng Lupaing Ninuno. Ang mga Katutubong pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan ay may natatanging karapatan sa pagaani, pagkuha, pagpapaunlad o paggamit ng anumang likasyaman sa loob ng mga lupaing ninuno. Ang dikasapi ng Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan ay maaaring payagan na makibahagi sa pagpapaunlad at paggamit ng mga likasyaman sa loob ng panahong hindi bababa sa dalawampu't limang (25) taon: Sa kondisyon, na ang isang pormal at nakasulat na kasunduan ay isasagawa ng kinauukulang Katutubong Pamayanan Kultural/Katutubong Pamayanan o ng isang pamayanan, alinsunod sa sarili nitong kaparaanan sa pagpapasya, na nagsasaad na sial ay sumasangayong pahintulutan ang ganoong pagkilos. Sa kondisyong panghuli, na ang PKKP/NCIP ay maaaring gamitin ang mga kapangyarihan sa pagdalaw (visitorial powers) at gumawa ng angkop na hakbang upang mapangalagaan ang karapatan ng mga Katutubong Pamayanan Kulutral/Katutubong Pamayanan sa ilalim ng ganitong mga kasunduan.

Seksyon 58. Mga Pagsasaalangalang sa Kapaligiran. Ang mga lupaing ninuno o bahagi nito, na

mahalaga bilang maselan na tubighimpilan (watershed), mga bakawan (mangroves), mga kanlungan ng buhay-ilang, kagubatan, pinangangalagaang lugar, kagubatan o

lugar para sa pagpapanumbalik ng kagubatan na natukoy ng mga angkop na ahensya nang may ganap na pakikilahok ng mga Katutubong Pamayanan Kultural/Katutubong Pamayanan ay pananatilihin, pamamahalaan at pauunlarin nang may ganap at mahusay na tulong ang mga ahensyang pampamahalaan. Kung pagpapasyahan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan na isalin ang pananagutan sa mga nasabing lugar, ang naturang pasya ay dapat nakasulat. Ang pahintulot ng Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan ay dapat ginawa ayon sa kanilang mga katutubong batas na

walang kapinsalaan sa mga batayang pangangailangan
ng umiiral na batas sa Malaya, nauuna at malinang na
paghintulot; Datapwa't, ang pagsasalin ay
pansamantala lamang at sa katapusan ay mababalik sa
mga Katutubong Pamayanang cultural/Katutubong
Pamayanan ayon sa isang programa para sa pagsasalin
ng teknolohiya: Sa karagdagang kondisyon,Na walang
Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong
Pamayanan ang maaalis o maililikas dahilan sa
layuning inisaisa sa ilalim ng seksyon na ito nang
walang nakasulat na pahintulot ang tiyak na taong
binigyan ng kapangyarihan na magbigay ng pahintulot.
Seksyon 59. Mga Itinatadhana Bago ang
Pagbibigay ng Katibayan. Lahat ng kagawaran ng
iba pang pampamahalaang ahensya simula ngayon ay
mahigpit na pinagbabawalang magbigay, mag ulit/magpanibago (renew) o magpahintulot ng
anumang konsesyon, lisensya o paupa, o pumasok sa
isang kasunduan sa pagbabahaginan sa produksyon, nang walang naunang katibayan mula sa
PKKP/NCIP
na ang maaapektuhang lugar ay hindi sumasanib sa
alinmang lupaing ninuno. Ang nasabing katibayan ay
ibibigay lamang matapos ang isang aktwal na
pagsisyasat na isinagawa ng Tanggapan sa Lupaing
Ninuno sa kinauukulang lugar: Sa kondisyon, Na
walang katibayang ibibigay ang PKKP/NCIP nang
walang malaya at nauuna, malinang at nakasulat na
pahintulot ang kinauukulang Katutubong Pamayanang
Kultural/Katutubong Pamayanan; Sa karagdagang
kondisyon, Na walang kagawaran, pampamahalaang
ahensya o samahan sa kalakal na pagmamayari o
pinamamahalaan ng pammahalaan ang maaaring
magbigay ng bagong konsesyon, pahintulot o
kasunduan sa pagbabahaginan sa produksyon habang
mayroong nakabinbing na kahilingan para sa
katibayan sa Pagmamayari sa Lupaing Ninuno: Sa
huling kondisyon, Na ang mga Katutubong
Pamayanang Kultural/katutubong Pamayanan ay may
karapatang pigilin o ipatigil, nang naaayon sa batas na
ito, ang anumang proyektong hindi nakasunod sa mga
kinakailangan sa pamamaraan ng pagsangguning ito.
Seksyon 60. Hindi Kasama sa Pagbubuwis. Lahat ng
lupang pinatitibayang lupaing ninuno ay hindi kasama
sa pagbabayad ng buwis na "real property", natatanging pagbubuwis, at iba pang anyo ng
paniningil maliban sa mga bahaging lupaing ninuno na
sadyang ginagamit sa malawakang agrikultura, pang
komersyal na pagtatanim sa kagubatan at sa layuning

paninirahan o may titulo na nakapangalan sa

pribadong tao. Sa kondisyon, na lahat ng panininingil ay gagamitin upang mapaayos ang pagpapaunlad ng mga lupaing ninuno.

Seksyon 61. Pansamantalang kapangyarihan sa Paghingi ng Tulong. Hangga't hindi naitatag ang isang institusyong may kakayanan sa pagsusukat ng lupain, at mabisang makakaganap sa mga tungkuling nabanggit sa itaas, ngunit kahit kalian ay hindi lalampas ng tatlong (3) taon matapos ang pagsasabatas nito, ang PKKP/NCIP ay bibigyan ng kapangyarihan na hilingin sa pangkat na nagsasurbey ng Kagawaran sa Kalikasan at Likas Yaman gayundin ang iba pang kasinghusay na mga pangkat na nagsasurbey, sa pamamagitan ng isang memorandum ng Kasunduan, na tukuyin/sukatin ang mga paligid ng lupaing ninuno. Ang Kalihim ng kagawaran sa Kalikasan at Likas Yaman ay magbibigay ng hinihiling na kawani, sa loob ng isang (1) buwan matapos matanggap ang kahilingan ng PKKP/NCIP: Sa kondisyon, Na isasaad sa Memorandum ng Kasunduan, kasama ang iba pa, ang tadhana ng pagsasalin ng kaalamang teknolohiya sa PKP/NCIP.

Seksyon 62. Pagaayos ng mga Hidwaan. Sa oras na o kapag may magkasalungat na interes sa lupa, at kung saan may magkalabang pagaangkin sa loob ng mga lupaing ninuno na natukoy/nakasukat at nakamapa sa isang "survey plan," na hindi malutas, didinggin at huhukuman ng PKKP/NCIP ang usapin o hidwaan nagmumula sa pagtukoy at pagsukat ng lupaing ninuno, matapos ang karampatang pagbibigay-alam sa magkabilang panig, Sa kondisyon, Na kung ang hidwaan ay sa pagitan at/ o sila mismong mga Katutubong Pamayanang Kultura/Katutubong Pamayanan hinggil sa tradisyunal na hangganan ng kanikanilang mga lupaing ninuno, ang katutubong pamamaraan ang susundin. Ang PKKP/NCIP ay magpapahayag ng kinakailangang mga batas at alituntunin upang maipatupad ang kanyang gampanin sa pagaayos ng hidwaan. Sa Karagdagang kondisyon, Na anumang pasya, kautusan,gawad o hatol ng PKKP/NCIP sa anumang hidwaan sa lupaing ninuo o anumang bagay na may kaugnayan sa kahilingan, pagsasagawa, pagpapairal at pagpapakahulugan sa Batas na ito ay maaring ihain bilang "Petition for Review" sa Korte ng mga Apela (Court of Appeals) sa loob ng labinglima (15) araw mula sa pagkatanggap ng sipi ng

gawad o hatol na nabanggit.
Seksyon 63. Nararapat ng mga Batas. Ang mga kinaugaliang/katutubong batas, mga pinagkaugalian at kinasanayan ng mga Katutubong pamayanang

Kultural/Katutubong Pamayanan sa mga lupa kung saan ang hidwaan ay nagmula ay siya munang gagamitin sa mga usapin ukol sa paggalang sa mga karapatan sa ariarian, mga pagaangkin, pagmamay ari, mga pagkakasunodsunod na mana at pagsasaayos
ng mga hidwaan sa lupa. Anumang pagaalinlangan o kalabuan sa pagpapairal at pagbibigaykahulugan sa mga batas ay lulutasin sa kapakinabangan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan.
Seksyon 64. Mga Hakbang Panlunas. Ang sapilitang pagbawi (Expropriation) ay mapipilitang gamitin sa paglutas ng mga tunggalian sa interes na sinusunod ang panuntunang “kabutihan sa nakararami.” Ang PKKP/NCIP ay gagawa ng nararapat na legal na hakbang upang ipawalang bias ang mga titulong opisyal na nakatala ngunit nakamit sa hindi legal na paraan. Sa kondisyon, Na ang gayong pamamaraan ay titiyak na ang mga karapatan ng matuwid na mayari ay igagalang. Sa karagdagang kondisyon, Na ang mga hakbang para sa pagpapawalangbisa ay gagawin sa loob ng dalawang (2) taon mula sa pagkakabisa ng Batas na ito. Sa katapusang kondisyon Na ang mga hakbang sa pagsasauli (reconveyance) ay isasagawa sa loob ng sampung (10) taon sangayon sa mga umiiral na batas.

KABANATA IX : HURISDIKSYON AT MGA PAMAMARAAN SA PAGPAPATUPAD NG MGA KARAPATAN

Seksyon 65. Pagiging Pangunahin ng mga Kinaugaliang/Katutubong Batas at mga Kaugalian. Ang mga hidwaan sa pagitan ng mga kapwa Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan ay lulutasin sa pamamagitan ng kinaugaliang/katutubong batas at kaugalian.

Seksyon 66. hurisdiksyon ng PKKP/NCIP. Ang PKKP/NCIP, sa pamamagitan ng kanyang mga Tanggapang Panrehiyon ang may tanging hurisdiksyon (jurisdiction) o kapangyarihan sa lahat ng mga pag aangkin at hidwaan na tungkol sa mga karapatan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan. Dahil dito, walang hidwaang idudulog sa PKKP/NCIP maliban kung ang magkabilang panig ay naubusan na ng lahat na kaparaanan ng panlunas na itinatadhana sa ilalim ng kanilang mga kinaugaliang katutubong batas. Sa katuparan ng layuning ito, gagawa ng isang katibayan ang Kapulungan ng mga Nakatatanda/Pinuno ng tribo na lumahok sa pagtatangkang maayos ang hidwaang hindi rin nalutas, na ang katibayan ay isang kondisyon bago ang paghahain ng petisyon sa PKKP/NCIP maliban kung ang magkabilang panig ay naubusan na ng lahat nakaparaanan ng panlunas na itinatadhana sa ilalim ng kanilang mga kinaugaliang/katutubong batas. Sa katuparan ng layuning ito, gagawa ng isang katibayan ang Kapulungan ng mga Nakakatanda/Pinuno ng tribo na lumahok sa pagtatangkang maayos ang hidwaang hindi rin nalutas, na ang katibayan ay isang kondisyon bago ang paghahain ng petisyon sa PKKP/NCIP.

Seksyon 67. Mga Paghahabol sa Hukuman para sa Paghahabol (Court of Appeals). Ang mga kapasyahan ng PKKP/NCIP ay maaaring habulin sa Hukuman para sa Paghahabol sa pamamagitan ng isang “Petition for Review.”

Seksyon 68. Pagpapatupad ng mga Pasya, Gawad at Kautusan. Sakaling sa pagtatapos ng panahong nakatadhana ditto, walang paghahabol na mabubuo ang

sinuman sa magkatunggaling panig, ang Punong Tagadinig ng PKKP/NCIP, sa sarili nitong pagkukusa o mula sa kahilingan ng isang panig, ay magbibigay ng isang “Writ of Execution´utos sa pagpapatupad na kinakailangan ng ‘sherif’ o ng wastong opisyal/tauhan upang ipatupad ang pangwakas na pagpapasiay, kautusan o gawad ng Panrehiyong Punong Tagadinig ng PKP/NCIP.

Seksyon 69. MalaHukumang Kapangyarihan ng PKKP/NCIP. Ang PKKP/NCIP ay mayroong sumusunod na mga lakas at kapangyarihan:

a. Magpahayag ng mga tuntuning at kautusan na sumasaklaw sa pagdinig at pagaayos sa mga kasong ihinain ditto gayundin ang ibang may kaugnayan sa mga panloob na tungkulin at mga kautusan at tuntunin na maaaring kailanganin sa pagpapatupad ng mga layunin ng Batas na ito;

b. Mamamahala ng mgasinumpaang salaysay, tawagin ang mga panig na may hidwaan, maglabas ng mga ‘subpoena’ na nangangailangan ng pagdalo at pahayag ng mga saksi o paggawa ng mga aklat, kasulatan, kontrata, talaan, kasunduan at iba pang kasulatang may katulad na katangian na maaaring mahalaga sa makatarungang pagpapasya sa mga bagay na isinasailalim sa pagsusuri o pagdinig na ginagawa sa pagsasakatuparan ng Batas na ito;

k. Pigilin ang sinumang taong nanghamak o lumapastangan sa hukuman, tuwiran man o hindi, at magpataw ng kaukulang parusa para dito;

d. Ipatigil ang alinman o lahat ng mga batas na may kaugnayan o nagmula sa anumang kasong nakasampa ditto kung saan, kung hindi kagyat na mapipigilan, ay maaaring magdulot ng maselan at dimapagtatakpan pinsala sa alinmang panig sa kaso o malubhang

maaapektuhan ang gawaing panlipunan at
pangkabuhayan.
Seksyon 70. Pansamantalang Utos sa Pagpigil
(Restraining Order) o “Preliminary Injucntion.” Walang mababang hukuman sa Pilipinas ang magkakaroon ng kapangyarihan na magpalabas ng

anumang kautusan na nagpipigil (restraining order) o
kasulatan sa panimulang kautusan (writ of preliminary
injunction) laban sa PKKP/NCIP o alinmang kaso, hidwaan o pagtatalong nagmula, o kailangan sa pagpapakahulugan sa Batas na ito at iba pang mga
kaugnay na batas hinggil sa mga Katutubong
Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan at sa
lupang ninuno.

KABANATA X : PONDO PARA SA LUPAING NINUNO

Seksyon 71. Pondo para sa Lupaing Ninuno. Sa pamamagitan nito ay bubuuin ang isang natatanging pondo, na makikilala bilang Pondo para sa Lupaing Ninuno, ang panimulang halaga na Isang Daan at Tatlumpong Milyong Piso (P130,000,000) ay itatalaga upang mabayaran ang mga lupang binawi, ang pagtukoy at pagsukat at pagpapaunlad sa lupaing ninuno. Ang halagang Limampung Milyong Piso (P50,000,000) ay magmumula sa kinita (gross income) ng Philippine Charity Sweepstakes Office (PCSO) mula sa operasyon ng lotto, Sampung Milyong Piso (P10,000,000) mula sa mga tinanggap na buwis (gross receipt) na ipinataw sa mga manlalakbay ng nakaraang taon, ang pondo ng Konseho sa Panlipunang Pagbabago (Social Reform Council) na nakalaan sa surbey at pagsusukat ng mga lupa/lupaing ninuno, at iba pang mapagkukunan na maituturing ng pamahalaan na naaangkop. Pagkatapos nito, ang nasabing pondo ay isasama na sa taunang Pangkalahatang batas sa Paglalaan ng Gugulin (General Appropriations Act). Ang mga pondong lokal at nagmula sa ibang bansa na ibinigay para sa mga pamahalaan ng Pilipinas ay padadaanin sa PKKP/NCIP. Ang PKKP/NCIP ay maaari ring mangalap at tumanggap ng mga donasyon, bigay at iginawad sa anyo ng mga abuloy, at ang nasabing kaloob ay hindi papatawan ng buwis (income and gift taxes), mga singil o butaw na ipinapataw ng pamahalaan o anumang pampulitikang bahagi o mga ahensya nito.

KABANATA XI : MGA KAPARUSAHAN

Seksyon 72. Mga Gawaing May Parusa at iba pang
Naaangkop na mga Multa. Sinumang tao na
nakagawa ng paglabag sa alinman sa mga itinatadhana
ng Batas na ito, katulad ng, subalit hindi limitado sa, walang pahintulot at/o labag sa batas na panghihimasok sa alinmang lupa o lupaing ninuno
katulad ng nakasaad sa Sek. 21 at 24 Kabanata V, Sek. 33 kabanata VI ditto, ay mapaparusahan anng naaayon
sa mga katutubong batas ng kaukulang mga
Katutubong pamayanang Kultural/Katutubong
Pamayanan: Sa kondisyon, Na ang parusa ay hindi
maaaring ipataw ang parusang kamatayan o
pagbabayad ng sobrasobrang multa. Ang tadhanang
ito ay walang pagtatangi sa karapatan ng sinumang
Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong
Pamayanan na makinabang sa pangangalaga ng mga
umiiral na batas. Sa anumang kalagayan, sinumang tao
na lumabag sa alinmang itinatadhana ng Batas na ito, kung mapapatunayang nagkasala ay mapaparusahan
ng pagkakabilanggo ng hindi bababa sa siyam (9) na
buwan at hindi lalampas sa labindalawang (12) buwan
o pagmumultahin ng hindi bababa sa Isandaang libong
Piso (P100,000,000) o hindi lalampas sa Limangdaang
Libong Piso (P500,000,000) o parehong multa at
pagkakabilanggo kung pinagpasyahan ng hukuman. Dagdag ditto, siya ay pipiliting magbayad sa kinauukulang Katutubong Pamayanang
Kultural/katutubong Pamayanan ng anumang
pinsalang dinanas ng huli bilang kinalabasan ng
ginawang paglabag sa batas.
Seksyon 73. Mga Taong Maaaring Mapatawan ng
Parusa. Kung ang may katauhang hurikidal (juridical
persons), lahat ng pamunuan nito, katulad ng, ngunit
hindi limitado sa kaniyang Pangulo, Tagapamahala, o
Punong Tagapagpaganap ang siyang mananagot sa
lahat ng dimakatarungang galaw o kilos nito ang
siyang mananagot sa lahat ng dimakatarungang galaw
o kilos nito at siayng papatawan ng kasalanang
criminal, dagdag pa ditto ang pagbawi sa kanilang
lisensya o katibayan ng pagpaparehistro. Datapwa’t

kung ang may sala ay isang pinuno ng pamahalaan, ang kaparusahan ng disqualification para manungkulan ay ipapataw rin.

KABANATA XII : PAGSASANIB NG TANGGAPAN PARA SA TAGAHILAGANG KATUTUBONG PAMAYANAN (ONCC) AT TANGGAPAN PARA SA TAG TIMOG NA KATUTUBONG PAMAYANAN (OSCC)

Seksyon 74. Pagsasanib ng ONCC at OSCC. Ang Tanggapan para sa TagaHilagang Katutubong Pamayanan (ONCC) at Tanggapan para sa TagaTimog na Katutubong Pamayanan (OSCC), na nilikha sa ilalim ng Pampangasiwaang Utos bilang 122B at 122C, ayon sa pagkakabanggit, ay pinagsasanib bilang mga tanggapang organiko ng PKKP/NCIP at magpapatuloy na gagampanan sa ilalim ng pinasigla at pinalakas na katayuan upang makamtan ang mga layunin ng PKKP/NCIP: Sa kondisyon, Na ang mga posisyon ng Puno ng mga Kawani, Mga Patnugot sa Kawanihan, Kinatawan ng Punong Tagapagpaganap maliban sa posisyon ng Panrehiyong Tagapagpaganap at mas mababa pa ditto, ay inaalis na mula sa pagkakabisa ng Batas na ito: Sa kondisyon pa, na ang mga opisyal at kawani ng mga inalis na mga tanggapan na may kakayahan ay maaaring humiling para muling italaga sa PKKP/NCIP at maaaring bigyan ng pangunang karapatan sa pagbubuo ng mga bagong gawang posisyon, nang naaayon sa mga katangiang itatalaga ng Komite sa Pagtatakda (Placement Committee): Sa karagdagang kondisyon, Na sa pangyayari kung saan

ang isang katutubo at isang dikatutubo na may
magkatulad na katangian ang magprisinta sa parehong
posisyon, ang unang pagkakataon ay ibibigay sa una. Ang mga tanggapan at kawani na aalisin bunga ng
pagsasanib ng mga tanggapang ito ay bibigyan ng
karapatan sa pabuya sa halagang katumbas ng isa at

kalahating (1 1/2) buwang sahod sa bawat taon ng tuloy-
tuloy na nakalulugod na paglilingkod o ang katumbas sa

pinakamalapit na hatingbilang nito na may bentahe sa
kanila batay sa pinakamataas na sahod na natanggap.
Kung sila ay may karapatan ng tumanggap ng mga
kabayaran sa pamamahinga at pagalis, sila ay may
laying mamili alinman sa mga benepisyo sa
pagpapahinga sa trabaho o kabayarang ibinibigay sa mga
umalis na kawani katulad ng nakasaad ditto. Ang mga

pinuno at kawani na maaaring maibalik sa dating
tungkulin ay magbabalik ng natanggap na benepisyo
sa pagpapahinga sa trabaho o kabayarang ibinigay sa
umalis na kawani. Sa huling kondisyon, na ang mga
tinanggap na kawani ay kailanganag makapasa sa
katangian at pamantayang itinatalaga sa Serbisyong
Sibil ng Komite sa Pagtakda na binuo ditto.
Seksyon 75. Panahon sa Paglilipat. Ang ONCC at
OSCC ay binibigyan ng anim (6) na buwan mula sa
pagkakabisa ng Batas na ito upang tapusin ang
kanilang mga Gawain at gumawa ang awdit sa mga
pera nito.
Seksyon 76. Pagsasaling nga mga pagmamayari at
Kagamitan. Lahat ng mga tunay at personal na
pagmamayari, o ariarian ng pinagsanib na mga
tanggapang binaggit ay isasalin sa PKKP/NCIP na
hindi na kinakailangan ng pagsasabi, pagsasalin at
paglilipat ng titulo at gagawin sa parehong dahilan
katulad ng pagtatago sa mga iyon sa dating tanggapan. Sa kondisyon, Na lahat ng mga kontrata, talaan at
dokumentong may kaugnayan sa pagpapalakad ng
mga pinagsanib na mga tanggapan ay isasalin sa
PKKP/NCIP. Lahat ng mga kasunduan at kontratang
papasukin ng pinagsanib na tanggapan ay
mananatiling may lakas at bias maliban kung tinatapos
na, binago o sinusugan ng PKKP/NCIP.
Seksyon 77. Komite sa Pagtatakda ng Kawani. Ayon sa mga tuntunin ng muling pagbabalangkas ng pamahalaan, isang Komite sa Pagtatakda ng Kawani

ang bubuuin ng PKKP/NCIP, sa pakikipagugnayan sa
Komisyon sa Paglilingkod Sibil, na tutulong sa
makatarungang pagpili at paglalagay ng mga tauhan
upang ang pinakamahusay at pinakakarapatdapat na
mga tao ang maitatalaga sa muling binagong ahensya. Ang Komite sa Pagtatakda ng Kawani ay bubuuin ng
pitong (7) Komisyonado at isang katutubong
kinatawan mula sa una at pangalawang bahagdan ng
samahan ng mga kawani sa OSCC at ONCC, mga
samahang dipampamahalaan na nakapaglingkod sa
pamayanan ng hindi bababa sa limang (5) taon at mga
samahang pantao na nabubuhay ng hindi bababa sa
limang (5) taon. Sila ay gagabayan ng pmantayan ng
pagpapanatili at pagtatalaga na gagawin ng lupong
sanggunian (consultative body) at ng kaukulang
tadhana ng batas sa paglilingkod sibil.

KABANATA XIII : MGA HULING TADHANA

Seksyon 78. Mga Natatanging Tadhana. Ang Lungsod ng Baguio ay mananatili sa ilalim ng Batas na lumikha sa kanya. Ang lahat ng mga kalupang ipinahayag bilang bahagi ng ng “townsite reservation” ay mananatiling gayon hanggang hindi binabago ang uri ng angkop na batas. Sa kondisyon, Na ang hanggang hindi binabago ang uri ng angkop na batas. Sa kondisyon, Na ang naunang karapatan sa lupa at titulong kinikilala at/o nakuha sa pamamagitan ng anumang paghukom at pamamahala at iba pang pamamaraan bago magkabisa ang Batas na ito ay mananatiling may bias: Sa karagdagang kondisyon, na hindi isasama sa tadhanang ito ang anumang lugar na naging bahagi ng Baguio bago magkabisa ang Batas na ito.

Seksyon 79. Mga Laang Gugulin. Ang halagang kinakailangan upang tustusan ang unang pagpapatupad ng Batas na ito ay magmumula sa kasalukuyang laang gugulin ng ONCC at OSCC. Matapos ito, ang halagang kinakailangan para sa patuloy na pagpapatupad ng batas na ito ay isasama sa taunang Pangkalahatang Batas sa Laang Gugulin.

Seksyon 80. Mga Tuntunin at Alituntunin sa Pagpapatupad. Sa loob ng animnapung (60) araw matapos ang paghirang, ang PKKP/NCIP ay gagawa ng kinakailangang mga tuntunin at alituntunin sa pagpapatupad (Implementing Rules) and Regulations (IRR), sa pakikipagsangguni sa mga Komite sa Pambansang Katutubong Pamayanan sa Mababang Kapulungan at sa Senado para sa mabisang pagpapatupad ng batas na ito.

Seksyon 81. Nakalaang Tadhana. Hindi maaapektuhan ng Batas na ito sa anumang paraan ang mga karapatan at kapakipakinabangan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/katutubong Pamayanan sa ilalim ng ibang kumbensyon, mga mungkahi, pandaigdigang kasunduan, pambansang batas, gawad, kaugalian at kasunduan.

Seksyon 82. Tadhana sa Pagkakahiwahiwalay. Sa pagkakataon na alinman sa itinatadhana ng Batas na ito

o alinmang bahagi ditto ay isinaad na hindi sangayon sa Saligang batas ng isang may kakayahang hukuman, ang ibang tadhana ay hindi maaapektuhan.

Seksyon 83. Tadhanang Nagpapawalang Bisa. Ang Panguluhang Utos Bilang 410, Pampangasiwaang Utos bilang 122B at 122C, at lahat ng iba pang mga batas, utos, tuntunin at kautusan o mga bahagi nito na salungat sa Batas na ito ay ipinapawalang bias o binabago nang naaayon ditto.
Seksyon 84. Ang batas na ito ay magkakabisa sa loob ng labinlimang (15) araw matapos na mailathala sa Official Gazette o alinman sa dalawang (2) pahayagang may malawak na sirkulasyon.
PINAGTIBAY
(NILAGDAAN)
JOSE DE VENECIA, JR.
Speaker of the House of Representatives
ERNESTO M. MACEDA
President of the Senate
Ang Batas na ito ay pinagsanib sa Senate Bill 1728 at house Bill No. 9125 na isinabatas ng Senado at HOR noong Ika22 ng Oktobre, 1997.
(NILAGDAAN)
ROBERTO P. NAZARENO
Secretary General, HOR
LORENZO P. LEYNES, JR. Secretary of the Senate
PINAGTIBAY; IKA29 NG OKTUBRE, 1997
FIDEL V. RAMOS
President of the Philippines